

Jaarverslag 2015

Jaarverslag 2015

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Hoofdstuk 1 <i>Het NOOM als organisatie</i>	7
Hoofdstuk 2 <i>Pleitbezorging en beleidsbeïnvloeding</i>	9
2.1. Belangenbehartiging	
2.2. Keurmerk Seniorvriendelijk Ziekenhuis	
2.3. Nationaal Programma Ouderenzorg	
2.4. Zorg rond het levenseinde	
2.5. Woonsaem	
Hoofdstuk 3 <i>Voorlichting en informatieverstrekking</i>	18
3.1. Ouderen in veilige handen	
3.2. Weet wat u slikt	
3.3. Onderwijsmodule Intercultureel Zorgcontact	
3.4. Vaardig in zelfzorg	
3.5. Website www.netwerknoom.nl	
3.6. Digitale nieuwsbrief	
3.7. Project Zorgverzekeringslijn	
3.8. Presentaties	
3.9. Diversen	
Hoofdstuk 4 <i>Empowerment</i>	29
4.1. Zorg Verandert	
4.2. Bekend maakt bemind	
4.3. Migrantenouderen in beweging	
4.4. Mijn kwaliteit van leven.nl	
4.5. Mijn Leven In Kleur	
Hoofdstuk 5 <i>Beeldvorming en zichtbaarheid</i>	40
5.1. Het NOOM op de 50PlusBeurs	
5.2. Zichtbaarheid oudere migranten	
Bijlagen	43
1. Visie van het NOOM	
2. De samenstelling van het NOOM	
3. Bestuur van het NOOM	
4. Het bureau	
5. Samenwerkingspartners in 2015	
6. Financiering	
7. Publicaties en producten	
8. Lijst van gebruikte afkortingen	
Colofon	59

Voorwoord

Graag presenteer ik u het activiteitenverslag van het NOOM over het afgelopen jaar. Terugkijkend op 2015 zie ik vooral de rijkdom: de enorme inzet van de vrijwilligers in de gelederen van de oudere migranten, hun betrokkenheid, hun bijzondere capaciteiten om in te spelen op de behoeften van de ouderen in hun omgeving. Een belangrijk deel van de achterban van het NOOM zijn ouderen in een moeilijke maatschappelijke positie. Door financiële beperkingen, taal- en culturele barrières, een relatief slechtere gezondheid is het voor hen moeizaam om volop mee te doen in de samenleving. Maar dat betekent niet dat migrantenouderen allemaal kwetsbaar zijn, of alleen maar kwetsbaar. Zij combineren hun kwetsbaarheid met de kracht van de pionier. Want het valt niet altijd mee om oud te worden in een land waarin je niet geboren bent. Het is onze uitdaging om te laten zien waar mogelijkheden zijn om aansluiting te vinden, zich te ontwikkelen en te genieten van hun oude dag.

In 2015 heeft het NOOM een sterke groei doorgemaakt. Deze was eerder al ingezet door de uitvoering van de voorlichtingscampagnes 'Ouderen in veilige handen' en 'Vroegtijdige signalering van zorgfraude'. Met name de deelname in het programma 'Zorg Verandert' vanaf februari 2015 bood een antwoord op de grote behoefte om greep te krijgen op de veranderingen in welzijn en zorg. Het NOOM koos voor een open aanpak, waarbij niet alleen centraal vanuit de lidorganisaties activiteiten werden ontwikkeld, maar veel breder lokale groepen van oudere migranten konden participeren. Meer dan 200 vrijwilligers werden opgeleid om de informatie verder te brengen en het gesprek daarover te begeleiden. Van juni tot en met december 2015 organiseerden we maar liefst 165 bijeenkomsten, waarmee ruim 6.000 ouderen en mantelzorgers zijn bereikt. Op het moment van dit schrijven is dat aantal ruim verdubbeld.

Uiteraard vervullen deze resultaten ons met blijdschap en trots. Maar tegelijk zien we dat dit een (positieve) keerzijde is van een zorgelijke ontwikkeling. De problemen waar migrantenouderen mee te maken hebben in het dagelijks leven, in het zoeken naar passende ondersteuning nemen toe. Dat verklaart de sterke behoefte aan informatie en bereidheid van de vrijwilligers om medewerking te geven aan projecten en campagnes als Zorg Verandert.

Op veel meer fronten zien we donkere wolken. De steeds afnemende koopkracht van ouderen in Nederland, in het bijzonder die van de meest kwetsbare groep, nl. ouderen met een inkomen rond het sociaal minimum én hoge zorgkosten, is zo'n donkere wolk. Vanuit het NOOM ging in 2015 veel aandacht uit naar de gevolgen van de invoering van de kostendelersnorm ('de mantelzorgboete') voor mensen met een bijstandsuitkering per 1 januari 2015. Ook ouderen met een onvolledige AOW én een Aanvullende Inkomensvoorziening Ouderen (AIO) kregen te maken met deze kostendelersnorm. Want de AIO is een bijstandsuitkering. Negentig procent van de ouderen met een AIO zijn migrant, zo wijzen de cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) uit. Het komt regelmatig voor dat migrantenouderen tot op hoge leeftijd zorg dragen voor een gehandicapt kind dat nog thuis woont. Of dat kinderen hun zieke vader of moeder in huis nemen. Deze algemene bijstandsmaatregel pakt slecht uit voor de oudere migranten en staat haaks op een ander doel van het beleid, namelijk het stimuleren van mantelzorg. Gelukkig kunnen we hierin

rekenen op de solidariteit van de collega-seniorenorganisaties Unie KBO, PCOB, KNVG en NVOG om gezamenlijk de problemen te benoemen en hiervoor een oplossing te vinden. Ook zij vinden het niet uit te leggen dat de invoering van de kostendelersnorm voor AOW-ers is uitgesteld, maar AOW'ers met een AIO wel hiermee worden geconfronteerd.

In 2015 werd ook sterker zichtbaar dat de snelle digitalisering de kloof breder maakt tussen het jongere, beter opgeleide, het Nederlands goed beheersende deel van Nederland en mensen die ouder zijn en niet beschikken over voldoende middelen en vaardigheden om hierin mee te kunnen gaan.

Allerlei maatschappelijke discussies over vluchtelingen, de islam, maar ook over 'Zwarte Piet' - en dan met name de hardheid van die discussies - hebben invloed op het welbevinden van migrantenouderen. Zij ervaren deze als uitsluiting en reageren hierop met het zich verder terugtrekken in eigen kring. Het NOOM doet zijn uiterste best om ouderen te stimuleren aansluiting op de samenleving te blijven zoeken en deze te versterken. We gaan waar mogelijk in op de vele vragen om samenwerking vanuit overheden, en ook van instellingen en organisaties die net als wij werken aan cliëntvertegenwoordiging. Wij kunnen zo laten zien dat de migrantenouderen wel degelijk bereikbaar zijn, mits rekening gehouden kan worden met barrières die bestaan en eigen manieren en wegen van communicatie benut mogen worden. De beproefde NOOM-aanpak om vertrouwde sleutelfiguren in te zetten blijkt keer op keer een goede en effectieve manier van werken.

Voor mij als voorzitter is het werkelijk een plezier om deze rol te vervullen. Het is fantastisch om te mogen werken met een bevolgen bestuur en NOOM-overleg van volhouders en kartrekkers. In 2015 zijn voorbereidingen getroffen voor wijzigingen in het NOOM-bureau. Per 1 januari 2016 is Freddy May teruggetreden als coördinator. We zijn blij dat hij wel betrokken zal blijven als NOOM-adviseur. Het bureau is bovendien versterkt met twee dames die hun sporen ruimschoots hebben verdiend: Lucía Lameiro García (voorheen directeur van Lize) en Jeanny Vreeswijk-Manusiwa (tevens werkzaam als beleidsmedewerker Cultuursensitieve zorg bij Raffy in Breda). Ook Yvonne Heygele, sinds 2008 lid van het NOOM-team blijft werkzaam voor het NOOM-bureau. Dat betekent een verdubbeling van mens- en denkracht. Onze samenwerkingspartners bieden ons een warme omgeving om onze kracht verder te ontwikkelen. En al die sterke en actieve vrijwilligers waar ik dit voorwoord mee begon, voor wie het NOOM een aanspreekpunt, stimulerende kracht en vraagbaak mag zijn, maken dit mooie plaatje rond! Ik nodig u van harte uit om met ons terug te kijken op de activiteiten van 2015. Wij stellen uw belangstelling bijzonder op prijs!

Bouchaib Saadane,
voorzitter
Utrecht, augustus 2016

Hoofdstuk 1

Het NOOM als organisatie

In 2007 is het NOOM opgericht om de gezamenlijke belangen van de oudere migranten te behartigen. Naast de Unie KBO, PCOB en ANBO vormt het NOOM de vierde ouderenbond in Nederland. Als zodanig heeft het NOOM drie belangrijke opdrachten:

- Het verwoorden van het perspectief van de oudere migranten om zodoende te komen tot beleidsbeïnvloeding.
- Het vergroten van de toegankelijkheid van welzijn en zorg voor oudere migranten.
- Het bevorderen van hun maatschappelijke participatie.

Daaraan werkt het NOOM door:

- Pleitbezorging en beleidsbeïnvloeding
- Voorlichting en informatieverstrekking naar de achterban
- Organiseren van ontmoeting
- Empowerment
- Positieve beeldvorming
- Deskundigheidsbevordering
- Uitwisseling van kennis, expertise en good practices

Hoge prioriteit geeft het NOOM aan twee beleidsterreinen: 'Inkomen en financiële zekerheid' en 'Welzijn en zorg'. Op die terreinen zijn pleitbezorging en beleidsbeïnvloeding hard nodig. De behoefte aan informatie is bij migrantenouderen hoog. Zij hebben slechts beperkte toegang tot de reguliere informatiestromen vanuit overheid en instellingen. Het NOOM is, samen met de lidorganisaties, een belangrijke schakel om dat gat te dichten. Ontmoeting staat aan de basis van alle activiteiten van NOOM: ontmoeting met elkaar en ontmoeting met anderen. We gaan uit van de kracht van oudere migranten, en vooral van onze eigen kracht. Empowerment en beeldvorming zijn elementen in alle NOOM-activiteiten, maar krijgen ook afzonderlijk aandacht. Wij delen onze kennis met elkaar en ook heel graag met anderen die zich inzetten voor het welzijn van migrantenouderen.

Het NOOM is een samenwerkingsverband van landelijke migrantenouderenorganisaties. De afzonderlijke organisaties hebben eigen taken naar en ten behoeve van de specifieke achterban. Het NOOM richt zich op de gezamenlijkheid.

De lidorganisaties zorgen voor de directe informatieverstrekking naar de achterban en de onderlinge ontmoeting. Ook signaleren zij actuele ontwikkelingen, behoeften en knelpunten binnen hun groepering. Deze informatie vanuit de verschillende gemeenschappen komt samen binnen het NOOM.

Het NOOM is verantwoordelijk voor de gemeenschappelijke pleitbezorging en beleidsbeïnvloeding en de informatieverstrekking naar buiten toe. Bovendien heeft het NOOM de belangrijke taak om de lidorganisaties te ondersteunen en onderling te versterken, individueel, maar vooral collectief. Doordat het NOOM de krachten bundelt wordt het ook mogelijk nieuwe wegen voor financiering te openen voor de lidorganisaties.

Het NOOM-overleg is de centrale plaats waar de krachtenbundeling gestalte krijgt. Hier worden actuele ontwikkelingen en signalen besproken, worden de taken verdeeld en activiteiten afgestemd. Het is ook de plaats waar de koers van het NOOM wordt uitgezet en van waar uit samenwerking wordt aangegaan met diverse maatschappelijke organisaties. De lidorganisaties informeren elkaar en stellen elkaar in staat te leren van elkaars activiteiten en projecten. Het NOOM is een lerende organisatie waar vanuit respect voor de verschillen de gezamenlijkheid wordt gezocht. Dat is goed zichtbaar in de gezamenlijke activiteiten en deskundigheidsbevordering, waar de vrijwilligers veel inspiratie halen uit de onderlinge uitwisseling.

Het opkomen voor de belangen van de oudere migranten doen wij soms zelfstandig, maar meestal samen met andere belangenbehartigende organisaties, zoals de ouderenorganisaties Unie KBO, PCOB, NVOG, KNVG en ANBO. Ook zoeken we hier samenwerking met organisaties die werken aan de verbetering van de positie van minderheden, zoals het Inspraakorgaan Turken (IOT) en het Samenwerkingsverband van Marokkaanse Nederlanders (SMN), patiëntenverenigingen en andere cliëntenorganisaties. Het NOOM heeft zich, zowel voor overheid en parlement als voor het bredere maatschappelijk middenveld, ontwikkeld tot hét aanspreekpunt voor oudere migranten in Nederland. Zo werken we aan de verbetering van de positie van oudere migranten. Volwaardige maatschappelijke participatie van oudere migranten is hierbij het uiteindelijke doel.

Dit verslag beschrijft de activiteiten van het NOOM in 2015. Waar dat van toepassing is wordt een doorkijkje gegeven naar 2016.

Hoofdstuk 2 *Pleitbezorging en beleidsbeïnvloeding*

Op veel plaatsen en op uiteenlopende manieren vestigt het NOOM de aandacht op de specifieke problematiek van de ouderen die niet in Nederland geboren zijn. Dat gebeurt op landelijk niveau, maar ook op regionaal en lokaal niveau waar zich daarvoor gelegenheid voordoet.

Bondgenoten zijn in de pleitbezorging onontbeerlijk. Het NOOM is een kleine organisatie, met beperkte capaciteit en middelen. Dankzij samenwerking met anderen slaagt het NOOM erin om een lans te breken voor diversiteit in het ouderenbeleid en aandacht voor de problematiek én de kracht van de oudere migranten.

2.1. Belangenbehartiging

Met de beëindiging van de Centrale Samenwerkende Ouderenorganisaties (CSO) per 1 januari 2015 is een einde gekomen aan de structureel vastgelegde samenwerking tussen Unie KBO, PCOB, NVOG en NOOM. Een aantal samenwerkingsprojecten die eerder gestart waren onder de vlag van de CSO zijn voortgezet in het verslagjaar. Op andere vlakken heeft de samenwerking nieuwe vorm gekregen.

In 2015 heeft het NOOM samen met de andere ouderenorganisaties geparticipeerd in de Commissie Zorg, Welzijn en Wonen, de Commissie Inkomen en Pensioenen en de Commissie Maatschappelijk Overleg Betalingsverkeer. Voor actuele onderwerpen werden wisselende coalities gezocht.

Net als in voorgaande jaren gaven de gezamenlijke ouderenorganisaties Unie KBO, PCOB, NVOG en NOOM in 2015 opdracht aan het NIBUD (Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting) om de koopkracht van ouderen te berekenen op basis van de plannen die op Prinsjesdag werden gepresenteerd. Geconstateerd kon worden dat de opeenvolgende bezuinigingsmaatregelen van de afgelopen jaren met name ouderen met een smalle beurs hard treffen. De belastingverlaging die het kabinet voorstelde deed daar niets aan af. Het was aanleiding voor de ouderenorganisaties om in het kader van de begrotingsbehandeling met kracht te wijzen op de stapeling van financiële maatregelen met - voor het zesde opeenvolgende jaar! - sterk koopkrachtverlies voor ouderen als gevolg. Zij riepen het kabinet op om door middel van de volgende 5 voorstellen de koopkracht van ouderen te herstellen:

- Een structurele verhoging van de ouderenkorting.
- Het ongedaan maken van de afschaffing van de ouderentoeslag voor huishoudens met een laag inkomen.
- Het verhogen van het heffingvrije vermogen voor AOW-gerechtigden naar 50.000 euro met ingang van 1 januari 2016.
- Het betaalbaar houden van de huishoudelijke hulp voor ouderen met een laag inkomen.
- Het maken van een stapelingsmonitor voor 2016.

Op 9 december 2015 spraken Unie KBO, PCOB, NVOG, KNVG en NOOM met minister Asscher van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) over de koopkracht van ouderen, de werkloosheid onder 50-plussers en de kostendelersnorm. De ouderenorganisaties waren uitgenodigd door de minister om hierover van gedachten te wisselen. De minister heeft

goed geluisterd naar de inbreng van de ouderenorganisaties en dit heeft tot een aantal vervolgspraken geleid, zowel op ministerieel als op ambtelijk niveau.

Koopkracht

De ouderenorganisaties hebben minister Asscher met klem erop dat gewezen dat door hoge zorgkosten en hoge huren de koopkracht van ouderen al jaren zwaar onder druk staat. In dit kader is ook aandacht gevraagd voor de gevolgen van het niet indexeren van de pensioenen de komende jaren. Bij minister Asscher is aangedrongen op extra maatregelen. Ook het Belastingplan 2016 kwam in dit verband ter sprake. Vanaf 2017 is structureel € 100 miljoen extra beschikbaar voor de ouderenkorting. Daarnaast gaat het heffingsvrije vermogen omhoog. Dat zijn welkome maatregelen, maar in 2016 zullen ouderen hier nog niet van kunnen profiteren.

Het tegenovergestelde is het geval: de koopkracht van ouderen dreigt in 2017 voor het achtste jaar op rij te dalen, zo blijkt uit onderzoek van het CBS. Pensioenen worden niet of nauwelijks geïndexeerd, verschillende pensioenfondsen dreigen zelfs de pensioenen te verlagen. Zorgkosten, eigen bijdragen, eigen risico en premies blijven stijgen, compensaties en fiscale aftrekmogelijkheden verminderen of verdwijnen. Voor de samenwerkende ouderenorganisaties Unie KBO, PCOB, NOOM, NVOG, KNVG én ANBO is dit aanleiding om met vereende kracht van het kabinet maatregelen te eisen om verlaging van de pensioenen tegen te gaan, tijdelijke indexering van pensioenen mogelijk te maken, alsook dat ouderen eenzelfde lastenverlichting krijgen als alle Nederlanders. Dat staat in het manifest dat de ouderenorganisaties op 13 januari 2016 hebben aangeboden aan het kabinet, de Tweede Kamer en de sociale partners.

Werkloosheid onder 50-plussers

Ook is in het gesprek gekeken naar de laatste werkloosheidscijfers. De ouderenorganisaties gaven aan ook de komende periode betrokken te willen zijn bij de aanpak van langdurige werkloosheid. De perspectieven voor 50-plussers op de arbeidsmarkt zijn onverminderd slecht. Vanuit opgedane kennis en ervaring rond arbeidsparticipatieprojecten voor vijftigplussers zullen zij in 2016 hierover in gesprek blijven met het ministerie.

Kostendelersnorm

Uiteraard kwam het gesprek ook op de kostendelersnorm, waarbij de uitkering van mensen die een woning delen wordt gekort, ook in het geval zij samenwonen om voor elkaar te zorgen. Een boete op zorgen is niet van deze tijd, aldus de ouderenorganisaties. Ze willen dat de kostendelersnorm wordt afgeschaft.

Deze kostendelersnorm – ook wel mantelzorgboete genoemd - is per 1 januari ingegaan voor nieuwe ontvangers van een bijstandsuitkering en per 1 juli 2015 voor degenen die al een uitkering ontvingen. Aan de kostendelersnorm ligt de veronderstelling ten grondslag dat mensen in één huis een aantal kosten samen kunnen delen.

De kostendelersnorm is voor ouderen met een AOW, op aandringen van de Tweede Kamer naar aanleiding van de heftige maatschappelijke reactie, uitgesteld tot 1 januari 2018. De kostendelersnorm zou het streven van het kabinet om mantelzorg te bevorderen in de weg staan, zo bleek bovendien uit onderzoek. Desondanks is deze mantelzorgboete inmiddels wél van kracht voor ouderen met een Aanvullende Inkomensvoorziening Ouderen (AIO). Dat zijn ouderen die geen volledige AOW hebben (omdat ze niet vanaf hun 15e levensjaar aansluitend in Nederland hebben gewoond) en om die reden een aanvulling krijgen vanuit de bijstand. Onder de ruim 40.000 ouderen met een AIO zijn de migrantenouderen zwaar oververtegenwoordigd: 90% van hen zijn ouderen die niet in Nederland zijn geboren. Voor het NOOM een reden om deze problematiek aan te kaarten. Het is onbegrijpelijk dat juist deze financieel zeer zwakke ouderen gestraft worden met soms wel enkele honderden euro's per maand, wanneer zij bij een kind gaan inwonen of zelf voor een zorgbehoevend kind thuis zorgen. Deze maatregel druist geheel in tegen het streven van het kabinet om mantelzorg te bevorderen.

Eind september 2015 ontstond er opnieuw politieke discussie over de mantelzorgboete. Maar ook nu weer hield staatssecretaris Klijnsma van SZW vast aan deze maatregel en benadrukte dat ook voor AOW-ers de kostendelersnorm slechts is uitgesteld en niet afgesteld. Het was verheugend dat de mantelzorgboete voor AOW-gerechtigden de gemoederen bleef bezighouden. Maar teleurstellend was het dat de voor de tweede keer door de SP ingediende motie om de kostendelersnorm per direct te stoppen voor ouderen met een AIO-uitkering, werd verworpen. Omdat ook de belofte van minister Asscher aan de ouderenorganisaties om nogmaals serieus naar deze maatregel te kijken tot niets leidde, vormde dit de aanleiding voor IOT, KNVG, NOOM, NVOG, PCOB, SMN en Unie KBO om in maart 2016 een klacht in te dienen bij het College voor de Rechten van de Mens. De zeven organisaties zijn van mening dat de bescherming van mantelzorgrelaties die de staatssecretaris van SZW met haar uitstel van invoering van de kostendelersnorm voor AOW-ers beoogt, evenzeer van toepassing zou moeten zijn op mantelzorgrelaties van AOW-ers die aanspraak maken op een AIO.

Met het uitstel wil de staatssecretaris het risico vermijden dat mantelzorgrelaties worden ontmoedigd, bemoeilijkt of onmogelijk gemaakt. De bescherming die zij aldus wel biedt aan mantelzorgrelaties van AOW-gerechtigden, onthoudt zij AIO-gerechtigden: ongeoorloofde ongelijke behandeling aldus.

Diversen

In het kader van de belangenbehartiging en pleitbezorging neemt het NOOM deel in de Cliëntenraad van de Sociale Verzekeringsbank (SVB), de Landelijke Cliëntenraad en de Programmaraad van Vilans (Kenniscentrum Langdurige Zorg).

2.2. Keurmerk Seniorvriendelijk Ziekenhuis

Op 22 september 2015 werd het project 'Seniorvriendelijk Ziekenhuis' feestelijk afgesloten. Gedurende vier jaar werkten hierin Unie KBO (initiatiefnemer), PCOB, NVOG en NOOM samen.

Aanleiding vormde de constatering dat één op de drie mensen van 70 jaar en ouder het ziekenhuis slechter verlaat dan ze er ingekomen zijn als gevolg van blijvend functieverlies. Ziekenhuizen zijn dikwijls onvoldoende (in)gericht op ouderen.

Inzet van het traject was om ziekenhuizen te stimuleren hun beleid aan te passen aan de wensen en behoeften van ouderen. Een speciaal Keurmerk Seniorvriendelijk Ziekenhuis werd ontwikkeld als instrument om ziekenhuizen die optimaal zijn ingericht op senioren als doelgroep herkenbaar en vindbaar te maken.

Een seniorvriendelijk ziekenhuis ziet er zo uit:

- Goede zorg voor ouderen is een speerpunt van het ziekenhuis.
- De coördinatie van de zorg verloopt via één aanspreekpunt.
- Continuïteit van zorg ná ontslag uit het ziekenhuis is gewaarborgd.

Om het keurmerk te veroveren werden ziekenhuizen getoetst op vijftien criteria. Dat gebeurde door de inzet van seniorscouts die de ziekenhuizen bezochten en door middel van gedetailleerde vragenlijsten. In 2013 behaalden 47 ziekenhuizen het keurmerk, in 2015 waren dat er maar liefst 55. Via een keuzewijzer op de website www.seniorvriendelijkziekenhuis.nl is gemakkelijk na te gaan of het ziekenhuis in de buurt het predikaat Seniorvriendelijk Ziekenhuis verdient.

In het project heeft het NOOM meegewerkt aan de trainingen van de seniorscouts, het verzamelen van goede voorbeelden en het inschakelen van migranten om mee te werken aan interviews. Ook schreef het NOOM twee artikelen voor de nieuwsbrief Seniorvriendelijk Ziekenhuis. In december 2015 interviewde NOOM Dr. Jos van Campen over communicatie met kwetsbare oudere migranten. Het artikel verscheen in de nieuwsbrief in maart 2016. Eerder interviewde NOOM Dr. M. Emmelot-Vonk over kwaliteitsverbetering ten behoeve van kwetsbare ouderen.

Bijeenkomst 'Seniorvriendelijk ziekenhuis' op 22 september 2015

Inmiddels is bekend dat het project 'Seniorvriendelijk ziekenhuis' voortgezet zal worden. Er wordt toegewerkt naar uitreiking van het keurmerk in 2017. Naar financiering wordt nog gezocht. Het NOOM vindt het belangrijk om bij het keurmerk betrokken te blijven.

2.3. Nationaal Programma Ouderenzorg (NPO)

Het NOOM heeft vanaf de start op verschillende manieren een bijdrage geleverd aan het Nationaal Programma Ouderenzorg. Belangrijk hierin is steeds geweest de deelname in het programma 'Krachtig cliëntperspectief binnen het NPO' van de CSO sinds 2009. Tussen 2014 en eind 2016 wordt vanuit het programma gewerkt aan versterking van de ouderenparticipatie binnen het NPO.

Een belangrijke opdracht van het project is het samenbrengen van ouderen die op alle niveaus binnen het NPO actief zijn. In 2014 is een landelijk ouderenplatform opgericht waarin ouderen zelf bij proberen te dragen aan de verdere verspreiding en implementatie van succesvolle NPO-opbrengsten. Vanuit het NOOM nemen twee vertegenwoordigers deel aan het landelijke ouderenplatform. In 2015 zijn voorbereidingen getroffen om de opbrengsten van het NPO te 'screenen' op hun specifieke waarde voor migrantenouderen. Het NOOM heeft bovendien deelgenomen aan twee brainstormsessies, samen met PCOB, Unie KBO en NVOG, om te verkennen of er interesse bestaat voor een digitale Keuzewijzer die de projecten van het NPO beter toegankelijk kan maken.

Daarnaast heeft het NOOM in twee regio's geparticipeerd in de regionale netwerken van het NPO: in Utrecht en Nijmegen.

- Utrecht – NUZO (Netwerk Utrecht Zorg Ouderen):
Het NOOM heeft zitting in de Ouderendelegatie en de Programmacommissie van NUZO.
Samen met Apothekersvereniging Midden-Nederland, het Instituut voor Verantwoord Medicijngebruik en het Provinciaal Platform Mantelzorg is het NOOM in 2014 aan de slag gegaan met het project 'Weet wat u slikt'. Dit project is erop gericht om veilig medicijngebruik door oudere migranten te versterken. 2015 stond in het

teken van de uitvoering. Zie voor meer informatie hierover in paragraaf 3.2.

In 2015 is tevens uitvoering gegeven aan het project 'Onderwijsmodule Intercultureel Zorgcontact' in samenwerking met Hogeschool Utrecht. Zie voor meer informatie hierover in paragraaf 3.3.

Ook heeft het NOOM deelgenomen aan de Brede Netwerkbijeenkomsten van NUZO in juli 2015, gewijd aan 'Weet wat u slikt', en in november 2015, met als thema 'Ouderen en wonen'.

Inmiddels is bekend dat NUZO aanvullende subsidie heeft ontvangen vanuit ZonMw voor een project waarin drie best practices, te weten 'Is alles besproken, voor Nu, Zo en later?' (waarvoor NOOM in 2014 een implementatietraject voor oudere migranten heeft uitgevoerd), 'Weet wat u slikt' en 'Mondzorg' in samenhang uitgerold gaan worden in het werkgebied van NUZO. Het NOOM is betrokken in dit traject.

- **Nijmegen – 100 Uw Welzijns- en Zorg Netwerk:**
Vanaf 2013 is vanuit het NOOM-bureau deelgenomen aan de vergaderingen van het DoelGroepPanel van het 100 Netwerk om zo de wensen en behoeften van de oudere migranten mee te laten wegen in de adviezen en activiteiten. Halverwege 2014 is deze plaats overgenomen door een vertegenwoordigster vanuit de oudere migranten in de regio Nijmegen en deze deelname is gecontinueerd in 2015. Er zijn afspraken gemaakt om input vanuit het NOOM voor het DoelGroepPanel te waarborgen en omgekeerd ook voor andere regio's interessante ontwikkelingen door te geven. In 2014 heeft Netwerk 100 op advies van het NOOM het project 'Migrantenouderen in beweging' opgestart. Eind 2015 is dat afgerond. De uitvoering was in handen van Swon het seniorennetwerk, een van de partners van Netwerk 100. Het NOOM heeft hier een adviserende en ondersteunende rol gehad. Meer informatie hierover vindt u in paragraaf 4.3.

2.4. Zorg rond het levenseinde

In Nederland vindt veel discussie plaats over de zorg rond het levenseinde. Hier spelen tal van vraagstukken. Ook het NOOM neemt deel aan de meningsvorming hierover en probeert visie mee te geven vanuit de diversiteit van de achterban.

In 2013 startte de Koninklijke Nederlandse Maatschappij ter bevordering van de Geneeskunde (artsenfederatie KNMG) een onderzoek naar factoren die passende zorg rond het levenseinde belemmeren c.q. bevorderen. Doel van het onderzoek was om te komen tot aanbevelingen voor interventies die passende zorg ten goede komen. Voor het project is een stuurgroep in het leven geroepen waar vertegenwoordigers van diverse beroepsgroepen aan deelnemen. Daarnaast participeerden cliëntvertegenwoordigers vanuit onder andere Unie KBO, NOOM en NPCF.

Voor het NOOM was deelname een bijzondere kans om gehoor te vinden voor de specifieke aandachtspunten van oudere migranten inzake de zorg rond het levenseinde. Het NOOM heeft naar voren gebracht dat de sterk medische, westers georiënteerde visie op 'goede zorg' en 'een goed levenseinde' in veel gevallen niet overeenkomt met en geen recht doet aan de beleving in veel migrantengroeperingen.

Op 5 maart 2015 heeft de Stuurgroep de eindrapportage gepresenteerd onder de titel: 'Niet alles wat kan, hoeft'. Uit de titel blijkt al dat er veel aandacht is besteed aan overbehandeling. Wanneer houdt medisch ingrijpen op zinvol te zijn? Staan arts en patiënt voldoende stil bij de kwaliteit die het leven voor de patiënt heeft na een voorgenomen behandeling? Gaat hun gesprek ook over de beperkingen die de behandeling kan opleveren voor het functioneren en de kwaliteit van leven? En over de vraag of zo'n behandeling nog realistisch is?

Ouderen met een niet-Nederlandse achtergrond kijken echter vaak heel anders aan tegen de zorg rond het levenseinde. Men zal vaak eerder vinden dat er te weinig dan dat er teveel behandeld wordt. De inbreng van NOOM op genoemde punten heeft zijn weerslag gevonden in het rapport en de geformuleerde aanbevelingen.

Bouchaib Saadane, voorzitter van het NOOM heeft meegewerkt aan een interview en een filmpje over dit ingewikkelde onderwerp. Daarin zegt hij onder andere:

Er is nog veel onwetendheid over hoe de verschillende culturen en geloofsgemeenschappen tegenover de dood staan. Het is belangrijk dat dokters daar oog voor krijgen om passende zorg te kunnen bieden.

Saadane heeft tevens benadrukt hoe belangrijk geestelijke verzorging daarbij is. Tot slot heeft hij verwoord dat we ons ervan bewust zijn dat het nodig is om in kringen van oudere migranten het gesprek over zorg rond het levenseinde en de wensen die men heeft op gang te helpen. Dit heeft ertoe geleid dat hieraan in de rapportage en de voorgestelde interventies uitdrukkelijk aandacht wordt besteed.

Een jaar na het verschijnen van het rapport is het traject afgesloten met een conferentie in februari 2016. In de aanloop naar deze conferentie schreven diverse betrokkenen een blog. Ook Bouchaib Saadane, voorzitter van het NOOM, leverde een blog voor de serie, die gepubliceerd werd in november 2015.

‘Een gelovige moslim moet hoop houden tot het allerlaatste. Allah geeft het leven, Allah neemt het leven. Vanuit die gedachte is het ondenkbaar te stoppen met beademing of een andere vorm van behandeling, zoals artsen in Nederland dat soms aangeven. Hoezo: medisch zinloos handelen? Misschien is het juist religieus zéér zinvol handelen. (...)

Wat ik hierboven beschrijf vanuit mijn beleving als belijdend moslim geldt zeker ook voor veel andere oudere migranten, of ze nu moslim, christen, hindoe of boeddhist zijn. Voor hen hoeven de vanzelfsprekendheden uit de Nederlandse, sterk medisch georiënteerde en individualistische zorgverlening, niet zomaar op te gaan. Het is absoluut van deze tijd dat artsen en andere zorgverleners hier kennis van hebben en inspelen op deze diversiteit aan opvattingen rond het levenseinde.’

Op 28 mei 2015 heeft Bouchaib Saadane tijdens een hoorzitting van de Commissie Voltooid Leven onder leiding van Paul Schnabel de visie van het NOOM verwoord. Deze Commissie had de opdracht om te onderzoeken of de wetgeving verruimd zou moeten worden om ouderen met een ‘voltooid leven’ de mogelijkheid te geven een einde aan hun leven te maken. Kort samengevat was de boodschap vanuit het NOOM:

‘Het uitgangspunt van het NOOM is dat een leven van een mens altijd volwaardig is, ook al functioneert hij niet, of niet meer volledig. De waardigheid van een mens is niet afhankelijk van wat iemand kan, maar alleen van het feit dat hij of zij er is en er mag zijn.

We pleiten ervoor om zelfdoding niet te faciliteren, maar de kwaliteit van het leven van de oudere mensen te verbeteren.’

In het voorjaar van 2015 participeerde het NOOM in een communityproject van ErasmusMC. Het contact kwam tot stand via de Coalitie Van Betekenis tot het Einde, een samenwerkingsverband van organisaties die eraan werken om de eindigheid van het leven meer bespreekbaar te maken in de samenleving. Het NOOM is geen partner in de coalitie, maar onderhoudt wel relaties met een aantal organisatie binnen de Coalitie. In het communityproject hebben studenten geneeskunde onderzoek gedaan naar de wensen rond het levenseinde van Surinaamse Hindoestanen met een hindoe geloof. De bevindingen zijn verspreid naar onder andere NEHOB, lidorganisatie van NOOM, en het Fonds Achterstandswijken in Rotterdam (ten behoeve van deskundigheidsbevordering voor huisartsen in achterstandswijken).

Sinds december 2015 zit NOOM in de projectgroep van het project: ‘In gesprek over leven en dood; Passende zorg en ondersteuning in de laatste levensfase voor niet westerse Migrantengroepen’. Dit project moet kennis en informatie verstrekken aan zes migrantengroepen over de in Nederland gebruikelijke palliatieve zorg en ondersteuning. Daarbij moet bij de ondersteuning rekening worden gehouden met hun specifieke wensen en eigen waarden met betrekking tot passende zorg in de laatste levensfase. Professionals krijgen ondersteuning in hun cultuursensitieve competenties, zodat zij beter toegerust zijn om passende zorg te kunnen bieden aan niet westerse migranten in de laatste levensfase.

2.5. Woonsaem, Kenniscentrum Gemeenschappelijk Wonen Oudere Migranten

Vanaf een vroeg stadium is het NOOM betrokken geweest bij Woonsaem. Groepswonen compenseert de verminderde thuiszorg en stimuleert ouderen om actief te blijven en iets voor anderen te betekenen. Het is een goed alternatief om verhuizing naar een zorginstelling uit te stellen. Het NOOM is warm voorstander van het realiseren van vormen van groepswonen voor oudere migranten.

In het bestuur van Woonsaem is NOOM vertegenwoordigd door Jeanny Vreeswijk-Manusiwa. NOOM blijft zo een goede ambassadeur van Woonsaem.

Hoofdstuk 3 *Voorlichting en informatieverstrekking*

Onder de oudere migranten is sprake van een grote informatieachterstand. Hier ligt een belangrijke taak voor het NOOM en de afzonderlijke lidorganisaties. Onze organisaties zijn in staat informatie over actuele onderwerpen bij deze doorgaans 'moeilijk bereikbare' groepen te brengen. Deze kwaliteit wordt door steeds meer overheden en andere maatschappelijke organisaties gezien, zodat men het NOOM als partner zoekt. In reactie op vragen uit de achterban neemt het NOOM ook zelf het voortouw in de voorlichting op verschillende terreinen.

Daarnaast grijpt het NOOM alle kansen aan om naar derden (overheden, instellingen op het gebied van wonen, welzijn en zorg, onderzoeksinstituten, media) informatie te geven over de specifieke knel- en krachtpunten van oudere migranten.

3.1. Ouderen in veilige handen

In 2015 is de voorlichtingscampagne 'Ouderen in veilige handen' afgerond. Deze vond plaats in het kader van het 'Landelijk Actieplan Ouderen in veilige handen' van het ministerie van VWS. Van oktober 2012 tot en met juni 2015 werkten ANBO, Unie KBO, PCOB en NOOM samen met het ministerie om een zeer gevoelig en confronterend onderwerp bespreekbaar te maken: ouderenmishandeling.

Binnen de campagne nam het NOOM deel aan de gezamenlijke activiteiten. Daarnaast volgden de lidorganisaties van het NOOM een eigen verdiepingstraject, waarmee het mogelijk werd om binnen alle groeperingen extra activiteiten uit te voeren, gericht op draagvlak, verbreding en verdieping. Ook een samenwerkingsverband van vluchtelingenorganisaties kreeg de gelegenheid om aan te sluiten bij de NOOM-activiteiten.

Vanaf juni 2014 stonden de gezamenlijke activiteiten van de seniorenorganisaties in het teken van afsluiting, inbedding en evaluatie. De campagne zou gesloten worden met ingang van 2015, maar uiteindelijk werd besloten de projectperiode met zes maanden te verlengen. Tegelijkertijd hebben de voorlichtingsactiviteiten doorgelopen tot de afsluiting van de campagne.

In 2015 is door het NOOM gewerkt aan de volgende activiteiten:

- Voorlichtings-/gespreksbijeenkomsten binnen het gezamenlijke traject.
- Themadag op 7 april 2015. 75 bestuurders en actieve vrijwilligers keken terug op de campagne 'Ouderen in veilige handen'. Vervolgens werd vooruit gekeken naar de doorstart van het Landelijk Actieplan van 15 juni 2015 tot eind 2017.

- Op basis van gesignaleerde behoeften bij de vrijwilligers werden diverse workshops aangeboden gericht op het bieden van handvatten om ouderenmishandeling aan te pakken: de mogelijkheden van mentorschap; gespreksvoering en belemmeringen bij het handelen; een methodiek om met behulp van houten blokjes problemen visueel te maken en het gesprek aan te gaan; en het bewust gebruik te maken van lichaam(staal) om ruimte en veiligheid te geven aan een ander om een gevoelig onderwerp aan te roeren.

- Implementatieplannen: NOOM heeft vastgelegd en in het NOOM-overleg bekrachtigd op welke wijze de resultaten van de voorlichtingscampagne over ouderenmishandeling vastgehouden en doorontwikkeld zullen gaan worden.
- Medewerking aan de evaluatie in opdracht van het Ministerie van VWS.

- Medewerking aan de totstandkoming van het boekje 'Praten helpt', uitgave van het Ministerie van VWS, met verhalen van en over ouderen die te maken hebben (gehad) met enige vorm van ouderenmishandeling.
- Deelname aan de lancering van de Brede Alliantie Veilig Financieel Ouder Worden op 15 juni 2015 (zie verderop in deze paragraaf).

Op verzoek van het Ministerie heeft NOOM tevens medewerking gegeven aan de informantienstudie ten behoeve van het haalbaarheidsonderzoek ouderenmishandeling en de nieuwsbrief Ouderen in veilige handen. Ook is vanuit NOOM deelgenomen aan de sessies, georganiseerd door het Ministerie, ter voorbereiding op de vervolgfase van het 'Landelijk Actieplan Ouderen in veilige handen': over ontspoorde mantelzorg op 16 april 2015 en over handelen bij ouderenmishandeling op 30 april 2015.

Het verdiepingstraject van NOOM

De specifieke NOOM-activiteiten binnen de voorlichtingscampagne 'Ouderen in veilige handen' hebben bestaan uit:

- Landelijke bijeenkomsten voor de bestuurders van de lidorganisaties ten behoeve van het creëren van bestuurlijk draagvlak en een basis voor de uitvoering.
- Trainingen van vrijwilligers per lidorganisatie om het onderwerp bespreekbaar te maken.
- Uitvoering van regionale voorlichtings-/gespreksbijeenkomsten door alle lidorganisaties.
- Uitvoering van lokale voorlichtings-/gespreksbijeenkomsten door de Turkse Ouderen Federatie.
- Terugkombijeenkomsten voor de vrijwilligers (soms aangevuld met bestuurders). Deze waren bedoeld om resultaten tot dan toe te bespreken. Gespreksleiders kregen de gelegenheid om onderling ervaringen uit te wisselen en zichzelf verder te ontwikkelen, en bovendien signalen mee te geven voor vervolgactiviteiten. MOBiN heeft geen tussentijdse terugkombijeenkomst gehouden, maar gekozen voor een afsluitende bijeenkomst na afloop van hun activiteiten.

In 2015 hebben de laatste gespreksbijeenkomsten plaatsgevonden.

Bereik

Tijdens de campagne 'Ouderen in veilige handen' heeft het NOOM tussen oktober 2013 en juni 2015 een aanzienlijk bereik gerealiseerd.

Landelijke bijeenkomsten	9	220 personen
Trainingen	11	106 personen
Regionale bijeenkomsten	84	3.724 personen
Lokale bijeenkomsten Turkse Ouderen Federatie	32	1.254 personen
Lokale bijeenkomsten binnen het gezamenlijk traject	50	1.489 personen
Terugkombijeenkomsten	9	140 personen
Themadagen voor bestuurders en actieve vrijwilligers	2	149 personen

Extra impuls

In de loop van 2014 werd duidelijk dat het 'Landelijk Actieplan Ouderen in veilige handen' in 2015 een doorstart zou gaan krijgen. Om continuïteit te waarborgen heeft het NOOM van het Ministerie van VWS een opdracht gekregen als extra impuls om verdergaande deskundigheidsbevordering van bestuurders en actieve vrijwilligers te organiseren en eveneens deskundigheidsbevordering bij professionele partners in het veld, met name de Steunpunten Huiselijk Geweld (per 1 januari 2015 Veilig Thuis-organisaties geheten) op te zetten. Deze opdracht is gestart in oktober 2014 en afgerond in oktober 2015.

Binnen deze extra impuls heeft het NOOM de volgende aanvullende activiteiten opgepakt:

- Kennismakingsgesprekken met diverse Veilig Thuis-organisaties en andere partners in de keten van aanpak Ouderenmishandeling, mede gericht op mogelijke samenwerking in de toekomst. Dat leidde in een aantal gevallen tot verzoeken om nader advies bij casussen die zich voordeden bij Veilig Thuis-organisaties.
- Deskundigheidsbevordering van professionals en vrijwilligers in activiteiten van de Veilig Thuis-organisaties. In 2015 is langs deze weg meegewerkt aan een presentatie voor het Platform Huiselijk Geweld/Eergerelateerd geweld in Den Helder op verzoek van GGD Hollands Noorden op 11 juni en de bijeenkomst 'Signaleren en dan', georganiseerd door Veilig Thuis Amsterdam Amstelland op 7 oktober.
- Ontwikkeling en realisering van filmmateriaal met handleiding ten behoeve van trainingen van vrijwilligers die werken met oudere migranten om bij een niet-pluisgevoel in gesprek te gaan met een oudere en/of de mantelzorger. Dit project is mogelijk gemaakt door GGD Gelderland Zuid, Moviera Aanpak Huiselijk Geweld. De filmopnames zijn gemaakt door filmmaker Riske de Vries en geproduceerd door De Media Afdeling. Vrijwilligers uit het netwerk van de lidorganisaties van NOOM hebben zelf als acteurs meegewerkt. 'Van signaleren naar bespreken - vrijwilligers in gesprek met oudere migranten' is de titel van het educatief materiaal.

Op 25 november 2015 is het materiaal gepresenteerd voor professionals in het werkgebied van GGD Gelderland Zuid. Vanuit NOOM is aansluitend een workshop gehouden, met medewerking van een van de vrijwillige acteurs.

- Studiedag voor de NOOM-bestuurders op 3 oktober 2015. Deze dag bestond uit twee onderdelen.

In de ochtend is in samenwerking met Veilig Thuis-organisaties onderzocht welke actiepunten en aanbevelingen gezamenlijk geformuleerd kunnen worden ten behoeve van betere ondersteuning van migrantenouderen in geval van (dreigend) huiselijk geweld. De middag was gewijd aan een ontmoeting met notarissen van de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie (KNB). De KNB was met zeven personen aanwezig, wat een intensieve gedachtewisseling mogelijk maakte in aansluiting op een presentatie van voorzitter Jef Oomen over mogelijkheden om financieel misbruik te voorkomen. Deze middagsessie werd afgesloten met concrete afspraken over de ontwikkeling van voorlichtingsmateriaal, specifiek gericht op oudere migranten en het onderzoeken van mogelijkheden om notarissen de weg te wijzen naar meer cultuursensitief werken.

Resultaten

Het NOOM heeft tijdens de campagne veel tijd besteed aan het creëren van een breed draagvlak voor de activiteiten rond het beladen onderwerp van ouderenmishandeling. Dat heeft absoluut bijgedragen aan de resultaten. In de eindrapportage van het NOOM-verdiepingsprogramma stond dat als volgt verwoord:

‘Het NOOM heeft meermalen uitgesproken dat we erg blij zijn met de kans die we gehad hebben om mee te doen aan ‘Ouderen in veilige handen’. De campagne is voor onze achterban een uitgesproken succes geweest. We hebben veel teweeg kunnen brengen, zowel bij onze actieve bestuurders en vrijwilligers als bij de ouderen zelf. Een tot dusver onbesproken onderwerp is bespreekbaar gemaakt. Het taboe op het benoemen van ouderenmishandeling is doorbroken. We hebben erover gesproken en laten zien dat ‘praten helpt’. De problematiek is breed herkend en erkend. Er zijn verbanden gelegd met problematiek op diverse vlakken zoals financiële zelfredzaamheid en zelfstandigheid, familie­zorg, dementie, het accepteren van hulp van buitenaf. Ouderenmishandeling is ‘binnengekomen’ in onze organisaties en gaat niet meer weg.’

Er is meer nodig

Uiteraard zijn we ons er zeer van bewust dat we nog pas een begin hebben gemaakt. Er is veel meer nodig: continuering van de gespreksbijeenkomsten om nóg meer migrantenouderen (en hun familie!) te bereiken; verdieping op onderwerpen met betrekking tot financiële uitbuiting; versterken van het sociaal vangnet rondom de ouderen; samenwerking met professionele organisaties ten behoeve van ondersteuning en hulpverlening aan ouderen en hun mantelzorgers; deskundigheidsbevordering van professionele organisaties als de Veilig Thuis-organisaties ten aanzien van specifieke problematiek, wensen en behoeften, taboes en gevoeligheden bij migrantenouderen.

Een belangrijke stap is daarom geweest dat het NOOM is toegetreden tot de 'Brede Alliantie Veilig Financieel Ouder Worden', geïnitieerd door het Ministerie van VWS in het kader van de vervolgactiviteiten van het 'Landelijk Actieplan Ouderen in veilige handen'. Binnen de Brede Alliantie krijgt de samenwerking met de KNB verder vorm en wordt ook samengewerkt met Veilig Thuis-organisaties in de verdere voorlichting naar oudere migranten over het voorkomen van financieel misbruik en het samenbrengen van professionals en vrijwilligers op dit gebied.

Waar mogelijk zal NOOM aansluiting zoeken bij verdere initiatieven vanuit het Landelijk Actieplan (bijvoorbeeld op het gebied van ontspoorde mantelzorg, in samenwerking met gemeenten).

3.2. Weet wat u slikt

Binnen het verband van NUZO (zie paragraaf 2.3.) heeft het NOOM samengewerkt met Apothekersvereniging Midden-Nederland, het Instituut voor Verantwoord Medicijngebruik en het provinciaal Platform Mantelzorg Utrecht in het project 'Weet wat u slikt'. Dit project was erop gericht om veilig medicijngebruik door ouderen te versterken. Financiering kwam van ZonMw.

In 2015 zijn door NOOM verschillende bijeenkomsten georganiseerd voor oudere migranten. Er bleek veel te bespreken over het gebruik van medicijnen. Medicijnen van de dokter worden nogal eens gecombineerd met huismiddeltjes en traditionele middelen uit het land

van herkomst ('Want dat heeft tante ook zo goed geholpen'). Het komt ook regelmatig voor dat ze afwijken van hetgeen de arts voorschrijft. Als men geen last meer heeft van de kwaal wordt de medicatie gestopt (denk aan antibiotica). Het komt ook voor dat iemand last krijgt van de bijwerkingen van het medicijn. Als oplossing wordt dan gekozen om direct te stoppen of de dosis op eigen initiatief te halveren. Als de medicijnen niet meteen het gewenste resultaat hebben, dan neemt men juist meer of minder in.

In de bijeenkomsten 'Weet wat u slikt' waren steeds een apotheker en tolk aanwezig. Als het nodig was kon zo een toelichting in eigen taal gegeven worden. Dit werkte zeer goed, want de deelnemers durfden zo makkelijker hun vragen te stellen. De apotheker nodigde hen uit om ook buiten de bijeenkomst met hun vragen langs te komen. In totaal zijn vier bijeenkomsten uitgevoerd, waaraan ouderen van Surinaamse, Chinese, Marokkaanse en Caribische herkomst hebben deelgenomen.

De vraag van andere groepen is groot. Het NOOM wil het project graag uitbreiden. We zijn ervan overtuigd dat hiermee een bijdrage wordt geleverd aan de kwaliteit van leven, maar zeker ook aan een effectiever gebruik van de gezondheidszorg. Daarom is het verheugend dat NUZO in 2016 financiering heeft verkregen voor een uitrol in de regio in samenhang met twee andere best practices, namelijk Mondzorg en 'Is alles besproken, voor Nu Zo en later?'.

3.3. Onderwijsmodule Intercultureel Zorgcontact

Ook dit project is ontwikkeld in het kader van NUZO (zie paragraaf 2.3.). Het wordt uitgevoerd in samenwerking tussen Hogeschool Utrecht en het NOOM. Ook hier kwam financiering van ZonMw.

Het project wil een bijdrage leveren om de toeleiding van migrantenouderen naar welzijn en zorg te verbeteren. Uitgangspunt is de inschatting dat op enige termijn een groter aantal oudere migranten gebruik zal willen maken van voorzieningen op het terrein van ouderenzorg, terwijl het kennisniveau van studenten over de specifieke wensen en behoeften van de diverse groep van migrantenouderen te laag is.

De onderwijsmodule is erop gericht om:

- Studenten van MBO en HBO voldoende kennis bij te brengen over de cultuurspecifieke wensen en behoeften van de groeiende groep oudere migranten.
- Studenten kennis te laten maken met lopende en succesvolle initiatieven op het gebied van welzijn en zorg aan oudere migranten met diverse culturele achtergronden.

Dit moet bereikt worden door vijf hoorcolleges en vijf werkcolleges standaard in het onderwijsaanbod te verankeren met de volgende onderwerpen:

- Contact en communicatie.
- Beperkingen en leefomstandigheden en eigen kracht.
- Kennis over gezondheid, lichaam en ziektebeelden.
- Ethiek en religie.
- Behandeling, medicatie en weerstand.

De kennismaking met goede voorbeelden uit de dagelijkse praktijk vindt plaats door middel van excursies naar instellingen en interactief onderwijs met behulp van filmmateriaal, oefeningen en training. Er wordt gewerkt aan toetsbare competenties. Het project moet bovendien een docentenhandleiding opleveren.

De inbreng van het NOOM ligt met name op het mede verzorgen van gastcolleges en het aanleveren van goede voorbeelden en studiematerialen. Het project 'Onderwijsmodule Intercultureel Zorgcontact' is gestart in 2015 en zal worden afgerond in september 2016.

3.4. Vaardig in Zelfzorg

De Hart&Vaatgroep en Alzheimer Nederland hebben voor de periode 2013 tot en met 2015 subsidie ontvangen om samen met een aantal partners uitvoering te geven aan het project 'Vaardig in zelfzorg'. Binnen dit totaalproject vielen twee deelprojecten: 'Vaardig ouder worden' (onder projectleiderschap van Alzheimer Nederland) en 'Vaardig door ontspanning' (onder projectleiderschap van De Hart&Vaatgroep). Het NOOM participeerde in beide deelprojecten. Activiteiten in het kader van 'Vaardig door ontspanning' hebben alleen plaatsgevonden in 2014. In 'Vaardig ouder worden' heeft het NOOM een bijdrage geleverd in de gehele projectperiode.

'Vaardig ouder worden' had tot doel het vergroten van gezondheidsvaardigheden en ziektemanagement van Turkse en Marokkaanse migranten op het gebied van dementie en risicofactoren. In de voorgaande jaren heeft NOOM meegewerkt aan de samenstelling van beeldmateriaal en training van Turkse en Marokkaanse voorlichters die reeds actief waren binnen Alzheimer Nederland. In de training leerden de voorlichters werken met het nieuwe materiaal. Nadruk lag daarbij ook op vaardigheden om niet zozeer als voorlichter voor de groep te gaan staan, maar vooral het gesprek aan te gaan met deelnemers. Na een aantal pilots hebben bijeenkomsten plaatsgevonden in de provincies Gelderland, Noord-Brabant, Utrecht, Zuid- en Noord-Holland. Het NOOM heeft in deze fase van het project met name een rol vervuld op het gebied van advisering en het aanspreken van het netwerk. In 2015 bleek dat de Marokkaanse groepen moeilijker bereikbaar waren dan de Turkse groepen. Hier heeft het NOOM een extra inspanning gepleegd om vrijwilligers te vinden die zich wilden laten opleiden en ook groepen waar bijeenkomsten welkom en passend zouden zijn.

3.5. Website: www.netwerknoom.nl

De website van het NOOM functioneert als vraagbaak voor onze achterban, maar ook voor derden die meer informatie willen over de specifieke aandachtspunten ten aanzien van oudere migranten. We zijn er ons van bewust dat voor veel migrantenouderen internet niet de aangewezen plaats is om informatie voor zichzelf te vinden. Zij worden met name bereikt via bijeenkomsten op lokaal niveau, op plaatsen waar zij regelmatig samenkomen. De NOOM-website heeft vooral een functie naar de honderden vrijwilligers die als bestuurders, voorlichters, gespreksbegeleiders en organisatoren van ontmoeting actief zijn. Daarnaast is de website een belangrijke vindplaats voor iedereen die op zoek is naar informatie over (de netwerken van) ouderen migranten en/of samenwerkingspartners.

Maandelijks wordt de website geactualiseerd met de laatste nieuwsberichten vanuit het NOOM. Waar nodig worden periodiek de teksten over de projecten bijgewerkt met de recente ontwikkelingen en aandachtspunten. Steeds vaker worden oproepen van derden geplaatst om mee te werken aan onderzoeken en projecten.

In 2015 heeft coördinator Giovanni Massaro van Wereldjournalisten een reeks interviews met oudere migranten gehouden. Deze zijn opgenomen op de pagina 'Ouderen aan het woord' op de NOOM-website en geplaatst op de website van Wereldjournalisten in de serie 'Vijftig Plus'.

In 2015 telde de website ruim 6.000 unieke bezoekers, wat een stijging betekent ten opzichte van 2014. Daarvan waren 77 % nieuwe bezoekers.

Dat de website van NOOM een specifiek geluid uit de samenleving hoorbaar maakt is ook de Koninklijke Bibliotheek opgevallen. Men heeft het NOOM toestemming gevraagd om de website als digitaal erfgoed te mogen bewaren. Uiteraard heeft het NOOM met trots positief op het verzoek gereageerd.

3.6. Digitale nieuwsbrief

De digitale nieuwsbrief is een onmisbaar instrument binnen een netwerkorganisatie als het NOOM. De nieuwsbrief biedt informatie over de activiteiten en projecten van het NOOM zelf, belangrijke activiteiten en hoogtepunten binnen de lidorganisaties, actuele ontwikkelingen, presentaties, handboeken en publicaties die van belang zijn voor vrijwilligers en professionals die werken voor/met oudere migranten. Via de digitale nieuwsbrief onderhoudt het NOOM de relaties met de vele actieve vrijwilligers in de achterban en belangstellende professionals en vrijwilligers van andere organisaties en overheden.

In 2015 is het abonneebestand van de nieuwsbrief opgeschoond. We tellen momenteel ruim 1.650 abonnees. De nieuwsbrief is in 2015 acht maal verschenen.

3.7. Project Zorgverzekeringslijn

In januari 2015 werd het NOOM benaderd door de Stichting Klachten en Geschillen Zorgverzekering (SKGZ) om mee te denken over het probleem van wanbetalers in de zorgverzekeringswet. Gebleken was dat het aantal wanbetalers sinds 2011 sterk was toegenomen onder de allochtone bevolkingsgroepen. De SKGZ kon moeilijk in contact komen met deze groepen, ondanks verschillende pogingen.

Uit tevredenheid over de aanpak van het NOOM in het project Vroegtijdige signalering van zorgfraude, die bewees dat het NOOM wel in staat was om de kwetsbare groepen van met

name oudere migranten en hun familie te bereiken met een ‘lastig’ onderwerp, was de SGKZ door het Ministerie van VWS op het spoor van het NOOM gezet. Op basis van de eerste contacten werd afgesproken dat voor de zomer van 2015 gestart zou worden met een pilot in Rotterdam. Door vertrek van de projectleider bij de SGKZ is het in 2015 helaas niet tot uitvoering gekomen. In 2016 wordt een nieuw, kleiner projectvoorstel besproken.

3.8. Presentaties

In het kader van de informatieverbreiding en kennisoverdracht naar derden is het belangrijk dat zowel de bureaumedewerkers als de bestuursleden en waar mogelijk ook actieve vrijwilligers presentaties en inleidingen geven om zo de aandacht te vestigen op de wensen en behoeften, kwaliteiten en ervaringen van oudere migranten.

We geven een aantal voorbeelden van presentaties die in het verslagjaar buiten het kader van elders vermelde projecten hebben plaatsgevonden:

- Les over oudere migranten in het kader van de opleiding van wijkverpleegkundigen en praktijkondersteuners van de InHolland Academy in Amsterdam (8 april 2015 en 9 december 2015).
- Presentatie over de toekomst van de verpleeghuiszorg tijdens een inspiratiebijeenkomst van Vilans (17 september 2015).
- Presentatie over koopkrachtverlies bij kwetsbare ouderen voor Platform Allochtone Ouderen Den Haag (16 oktober 2015).
- Bijdrage aan workshop onder leiding van Jort Kelder over ‘Wonen, zorg en pensioenen’ voor het Quality Self Event, georganiseerd door Achmea in Zeist (2 december 2015).

3.9. Diversen

Ook op andere manieren werkte het NOOM in 2015 aan de verspreiding van kennis over de oudere migranten. Dat gebeurde door deelname aan klankbordgroepen en panelbijeenkomsten. Daarnaast verwoordde het NOOM ook via adviesgesprekken, artikelen, interviews en in onderzoeken de wensen en behoeften van de oudere migranten. Om een beeld te geven van de verscheidenheid van dit soort activiteiten noemen we er hier enkele.

- Deelname aan brainstormsessie bij Lize (Kennis- en informatiecentrum Europese migranten) in het kader van de verkenning van de mogelijkheden voor een netwerk EU-migrant (15 januari 2015).
- Schrijven van een artikel met aanbevelingen voor gemeenten, Wmo-raden en belangenbehartigers om hen te wijzen op aandachtspunten m.b.t. oudere migranten en de Wmo. Dit artikel is geplaatst in de digitale nieuwsbrief van ‘Aandacht voor Iedereen’ (AVI), het samenwerkingsprogramma van patiënten- en cliëntenorganisaties en de Koepel van Wmo-raden (26 januari 2015).
- Deelname aan een rondetafelgesprek over de veranderingen in de zorg, eveneens op uitnodiging van AVI (18 februari 2015).
- Medewerking aan interview met WMO Magazine voor professionals die te maken hebben met de Wmo, door Bouchaib Saadane (voorzitter) en Yvonne Heygele (projectontwikkelaar/adviseur) van NOOM, verschenen in april 2015 onder de titel ‘Oudere migrant staat op afstand’.

- Deelname aan groepsinterview over patiëntervaringen in de palliatieve zorg in het kader van de proefimplementatie van de Zorgmodule palliatieve zorg, in opdracht van ZonMw uitgevoerd door ZorgEssentie in samenwerking met Dock4Advies (25 juni 2015).
- Deelname in Comité van Toezicht EMFB, Europees Fonds Meest Behoeftigen. Dit Comité is in november 2014 ingesteld door de Staatssecretaris van SZW. Het NOOM zit met twee vertegenwoordigers in dit Comité, naast VNG, de gemeente Rotterdam, ANBO, het Ministerie van VWS en het Ministerie van SZW (voorzitter). Het Comité houdt toezicht op de beoordeling van aanvragen in het kader van het EFMB voor extra ondersteuning aan kwetsbare ouderen.
- Werken aan publiciteit voor de Cross-Culturele Dementiescreening test (CCD). In januari 2015 werd het NOOM erop geattendeerd dat de CCD genomineerd was voor de Communicatieprijs 2014 van Medisch Contact. Het AMC en het Slotervaartziekenhuis waren met deze test een van de vijf genomineerden. De CCD is een belangrijk instrument om de screening op dementie onder oudere migranten van de eerste generatie te verbeteren, omdat deze ook te gebruiken is bij eventuele taal- en culturele barrières. Deze verbetert de vroege diagnostiek en daarmee de toeleiding naar zorg.
De prijs wordt altijd toegekend op basis van publieksstemmen en beoordeling door een deskundige jury. Het NOOM heeft het netwerk ingeschakeld om als publiek mee te stemmen. Uiteindelijk besliste de deskundige jury dat de CCD de Communicatieprijs had gewonnen vanwege de grote maatschappelijke relevantie.

Hoofdstuk 4 *Empowerment*

Vertrouwen op eigen kracht: het is de centrale boodschap die momenteel wordt afgegeven door de overheid. Voor de oudere migranten is dat niet nieuw. Dat was wat hen destijds dreef om de stap tot migratie naar Nederland te maken. Of – als er geen sprake was van eigen keuze – op zijn minst wat ze hier hebben moeten doen om een nieuw bestaan op te bouwen.

Uiteraard zien we het versterken van die eigen kracht terug in alle projecten en activiteiten van het NOOM. In dit hoofdstuk beschrijven we de projecten waar empowerment dé centrale insteek is en de activiteiten die het NOOM heeft ontwikkeld ten behoeve van de deskundigheidsbevordering van de vrijwilligers. Hoe beter zij zijn toegerust, des te beter kunnen zij al die uiteenlopende activiteiten met en voor migrantenouderen vorm geven en uitvoeren.

4.1. **Zorg Verandert**

Al geruime tijd heeft het NOOM gemerkt dat de communicatie van de overheid over de veranderingen in welzijn en zorg de oudere migranten niet bereikte. Dat probleem is breder dan alleen welzijn en zorg en betreft bijvoorbeeld ook de digitalisering van de overheid. Het NOOM is in staat om oudere migranten wel te bereiken en daardoor kan het NOOM een brugfunctie vervullen om deze groeperingen aangesloten te houden op de maatschappelijke ontwikkelingen.

In 2014 groeide het aantal signalen dat mensen te maken kregen met steeds hogere zorgkosten enerzijds en mislopende herindicaties aan de andere kant, terwijl duidelijk werd dat de ouderen onvoldoende begrepen in welke grotere maatschappelijke ontwikkelingen deze veranderingen plaatsvinden en wat deze voor hen betekenen. Daarom zocht het NOOM contact met Zorg Verandert, een groot landelijk programma dat gesteund wordt door het Ministerie van VWS, waarin diverse cliënten-, patiënten- en belangenorganisaties samenwerken. Zorg Verandert wil mensen bijstaan in hun zoektocht naar betere, passende oplossingen bij hun vraag naar ondersteuning en zorg.

Binnen Zorg Verandert heeft het NOOM een plaats gekregen binnen het traject Makkelijk Nederlands. In dat traject werd het mogelijk gemaakt tegemoet te komen aan de enorme behoefte aan informatie in de achterban van NOOM.

Themadag

Hoe groot de behoefte was, werd al snel duidelijk. Op 12 mei 2015 organiseerden NOOM en Zorg Verandert een themadag als startpunt voor verdere activiteiten. Ruim 75 actieve vrijwilligers lieten zich op deze dag informeren over de veranderingen.

Jeanny Vreeswijk-Manusiwa, coördinator van de LSMO (Landelijke Stuurgroep Molukse Ouderen) schetste het belang van de informatie:

‘We zitten in een rare situatie. In de migrantengemeenschappen hebben we altijd alles zelf opgelost. We zorgden zelf voor onze ouderen. Eindelijk waren we zover dat we wilden onderzoeken of we hulp van buitenaf konden combineren met onze eigen familiezorg. En nu zegt de overheid dat we weer meer zelf moeten doen. Dat kunnen we wel. Maar we gaan daar soms wel veel te ver in. Daarom is deze informatie zo belangrijk!’

In werkgroepjes werd vervolgens gewerkt aan adviezen voor de inhoud van de informatie en de aanpak van de voorlichtings- en gespreksbijeenkomsten. In de middag waren er workshop over het keukentafelgesprek en onafhankelijke cliëntondersteuning. Ook konden deelnemers kennismaken met de dialoogmethode volgens welke Zorg Verandert gesprekken op gang wil krijgen om samen te zoeken naar passende oplossingen.

Training vrijwilligers

Op de themadag bleek direct de grote belangstelling van de vrijwilligers om binnen Zorg Verandert aan de slag te gaan. In mei en juni 2015 zijn in vier regionale trainingen ruim 100 vrijwilligers opgeleid om interactieve informatiebijeenkomsten te verzorgen. In het najaar hebben wegens de overweldigende belangstelling nogmaals vijf trainingen plaatsgevonden. In totaal hebben 225 vrijwilligers meegedaan aan de trainingen Zorg Verandert. Deze werden uitgevoerd door duo's, een trainer van het NOOM en een trainer van Zorg Verandert.

Het NOOM is gewend om te investeren in draagvlak voor activiteiten. De trainingen waren hierin essentieel. Niet alle vrijwilligers gaan na de trainingsdag zelf voor een groep staan om voorlichting te geven. Circa de helft van de deelnemers hebben de stap gezet om zelf de informatie over te dragen, soms binnen de eigen lokale organisatie, soms ook bij andere groepen waar men zelf actief naar op zoek is gegaan. Andere vrijwilligers hebben de informatie gebruikt in hun spreekuren en huisbezoeken waarbij ze individuele ouders bijstaan bij problemen. Weer andere vrijwilligers hebben hun netwerk geactiveerd om bijeenkomsten te organiseren en geassisteerd bij de organisatie ervan.

Interactieve informatiebijeenkomsten

De investering in de vrijwilligers - en dus in het brede draagvlak - heeft zich vertaald in een record aantal bijeenkomsten. Eind 2015 stond de teller op 165. In de zomer van 2016 tellen we er bijna 400! Met deze bijeenkomsten zijn ruim 6.000 migrantenouderen en mantelzorgers bereikt. In de eerste helft van 2016 is dat aantal opgelopen tot ruim 13.000. Grote nadruk ligt in de grote steden, in het bijzonder Rotterdam, waar de oudere migranten met name te vinden zijn en waar ook de organisatiegraad relatief hoog is. Met de bijeenkomsten zijn migrantenouderen en hun mantelzorgers bereikt binnen de Turkse, Marokkaanse, Surinaamse, Chinese, Molukse, Caribische, Zuid-Europese, Indische, Indonesische en diverse vluchtelingengemeenschappen.

Zoals eerder is aangegeven waren de bijeenkomsten voor een belangrijk deel gericht op de overdracht van informatie. Om deze informatie goed te laten 'landen' werd zoveel mogelijk gelegenheid gegeven voor een interactief gesprek. Veelal gebeurde dat plenair, soms in kleinere groepjes waarbij de deelnemers onderling verder spraken over hun ervaringen en vragen. Vanaf juni 2016 worden de informatiebijeenkomsten afgebouwd en gaat alle aandacht uit naar het organiseren van kleinere gespreksbijeenkomsten (dialoogbijeenkomsten). Nadruk zal komen te liggen op het stimuleren van ouderen en hun mantelzorgers om de veranderingen niet zomaar over zich heen te laten komen, maar te proberen zelf stapjes te zetten om ondersteuning en zorg zelf (waar dat kan) en met professionals (waar dat nodig is) te organiseren.

Open netwerkaanpak is een succes

Het project Zorg Verandert heeft het netwerk van NOOM op lokaal niveau zeer sterk uitgebreid. Door de mogelijkheden die geboden zijn vanuit het programma konden vele lokale groepen aansluiten. Natuurlijk is het fijn voor het NOOM dat op deze manier de eigen bekendheid kon worden vergroot, maar de absolute winst ligt in het feit dat nieuwe vrijwilligers in beeld zijn gekomen en nog meer ouderen zijn bereikt dan het NOOM voorgaande jaren al kon bereiken.

4.2. Bekend maakt bemind

Net als Nederlandse ouderen hebben migrantenouderen last van chronische beperkingen en zogeheten ouderdomsaandoeningen. Bij oudere migranten treden deze in de praktijk echter veel eerder op: zij krijgen vaak op relatief jongere leeftijd gezondheidsklachten dan ouderen die in Nederland zijn opgegroeid. Daar zijn allerlei oorzaken voor, zoals een slechte voeding tijdens de kinderjaren, een geschiedenis van harde fysieke arbeid, beroepsziekten als gevolg van werken in slechte werkomstandigheden (denk aan asbestkanker), genetische aanleg, een leefstijl waarin bewegen weinig aandacht krijgt, gebrek aan kennis over goede voeding en/of andere opvattingen over ouderdom.

Migrantenouderen zijn niet altijd goed op de hoogte op welke wijze ondanks chronische beperkingen toch nog lange tijd een hoge kwaliteit van leven gewaarborgd kan worden. De patiëntenverenigingen in Nederland hebben hierover veel ervaringskennis. Maar zij kunnen hiermee vaak de oudere migranten niet bereiken. Daarom hebben De Hart&Vaatgroep, de Parkinson Vereniging en het NOOM elkaar gevonden in het project 'Bekend maakt bemind'. In 2015 en 2016 worden op zes plaatsen in Nederland activiteiten uitgevoerd waarin oudere migranten (en hun mantelzorgers) en vrijwilligers van de twee patiëntenverenigingen elkaar ontmoeten. Voeding, bewegen en omgaan met stress staan tijdens de ontmoetings-bijeenkomsten centraal. Oudere migranten en mantelzorgers maken kennis met allerlei manieren om met chronische ziekten om te gaan. De patiëntenverenigingen leren hoe zij hun ervaringskennis en manier van werken beter kunnen laten aansluiten op de leefwereld van de migranten ouderen. Zo leren onze organisaties over en weer van elkaar.

In Den Haag hebben in oktober en november 2015 drie succesvolle bijeenkomsten plaatsgevonden, die gericht waren op de Hindoestaanse ouderen. De grote startbijeenkomst werd georganiseerd in samenwerking met het Platform Allochtone Ouderen in Den Haag. Hieraan namen ruim 150 ouderen en mantelzorgers deel. Zij kregen voorlichting en waardevolle tips van zowel De Hart&Vaatgroep, de Parkinsonvereniging en huisarts Rambharose, kaderarts hart- en vaatziekten.

Tijdens deze bijeenkomst was er ook ruimte om ervaringen uit te wisselen. De avond werd afgesloten met ontspanningsoefeningen onder leiding van Rita Raghoebarsing van NEHOB. Bij de tweede bijeenkomst maakten de deelnemers kennis met verschillende bewegingsvormen die in het bijzonder geschikt zijn voor ouderen met chronische aandoeningen. De derde en laatste bijeenkomst stond in het teken van gezond koken.

In 2016 volgden in de eerste helft van het jaar bijeenkomsten in Rotterdam voor Chinese ouderen, in Eindhoven voor oudere Marokkaanse vrouwen en in Woerden voor Molukse ouderen.

4.3. Migrantenouderen in beweging

In 2015 heeft het NOOM mede invulling gegeven aan een initiatief van het DoelGroepPanel van 100 Uw Welzijns- en Zorg Netwerk, de ouderenvertegenwoordiging binnen het regionaal netwerk van het Nationaal Programma Ouderenzorg in de regio Nijmegen, om vrijwilligers die werken met oudere migranten te versterken. Tevens was de inzet om een werkbare vorm te vinden voor het raadplegen van migrantenouderen omtrent hun specifieke wensen en behoeften op het gebied van welzijn en zorg. De projectcoördinatie was in handen van Swon het seniorennetwerk. Swon beschikte al over een netwerk van contacten met vertegenwoordigers van organisaties van oudere migranten die regelmatig bijeenkwamen in een klankborggroep. Het project 'Migrantenouderen in beweging' is ingestoken op doe- en ontmoetingsactiviteiten. Daarmee opende zich de mogelijkheid om een meer diverse groep van vrijwilligers aan te spreken, namelijk niet alleen mensen die belangenbehartiging willen doen maar ook de 'doeners' die juist graag concrete activiteiten organiseren voor de ouderen in hun achterban. In 2014 was gestart met 'Beweeg je Brein!', bestaande uit een training voor vrijwilligers en de uitvoering van activiteiten met groepen ouderen. Afgesloten werd met een terugkombijeenkomst op 22 januari 2015. Hier werd door deelnemers aangegeven dat er belangstelling was voor verdere trainingen.

Op 23 maart 2015 is de training 'Vaardig in Ontspanning' georganiseerd. Deze was eerder ontwikkeld door De Hart&Vaatgroep en geschikt gemaakt voor oudere migranten. Aan deze training namen 8 vrijwilligers deel die werken met Turkse, Marokkaanse en Surinaams-Hindoestaanse ouderen.

Leren ontspannen!

Later in het jaar, op 7 november, volgde een training over de veranderingen in de zorg. Hierbij waren tien vrijwilligers aanwezig die werken met Turkse, Marokkaanse en Chinese ouderen.

Het project koos voor open inschrijving, waarbij per training niet gewerkt hoefde te worden met een vaste groep maar ook nieuwe belangstellenden konden aansluiten. Dat bleek een goede manier om te investeren in actieve vrijwilligers die met migrantenouderen werken. Dat heeft weer nieuw elan gebracht bij de vrijwilligers en de zelforganisaties, en heeft tevens ook de reeds bestaande klankbordgroep oudere migranten van Swon versterkt. Er is een relatie gelegd tussen deze klankbordgroep en het DoelGroepPanel van het Netwerk 100. In 2016 is gestart met nadere kennismaking over en weer.

4.4. Mijinkwaliteitvanleven.nl

In 2014 is een groots meerjarenproject van start gegaan onder projectleiding van de NPCF (Nederlandse Patiënten- en Consumenten Federatie – tegenwoordig Patiëntenfederatie Nederland geheten). Andere partners zijn Mezzo, Per Saldo, Zorgbelang Nederland, PCOB en NOOM.

De doelstelling van het project is tweeledig: monitoring van de gevolgen van de veranderingen in zorg en welzijn op de door mensen ervaren kwaliteit van leven én het bieden van een instrument waarmee mensen gestimuleerd worden zelf hun kwaliteit van leven onder de loop te nemen.

Het project, dat zal lopen tot half 2019, richt zich op mensen met een chronische ziekte of beperking, mensen die merken dat hun leven verandert nu ze ouder worden en mantelzorgers die de zorg hebben voor een kind, partner, een ander familielid of bekende. Zij worden uitgenodigd om een online vragenlijst in te vullen om zo op tal van levensgebieden voor zichzelf na te gaan hoe zij hun leven ervaren, waar problemen te signaleren zijn en waarmee men geholpen zou zijn. Dit is de zogeheten 'kwaliteitsmeter'. Op basis van grootscheepse deelname genereert de kwaliteitsmeter op landelijk niveau – en bij voldoende respons ook per gemeente - een beeld hoe mensen in Nederland omgaan met hun beperkingen en hun kwaliteit van leven beoordelen.

Omdat de vragenlijst via internet het centrale instrument is binnen het project is het voor de NOOM-achterban niet vanzelfsprekend om deel te nemen aan Mijinkwaliteitvanleven.nl. Het NOOM stond direct voor de grote uitdaging om een weg te zoeken om migrantenouderen toch te laten profiteren van de mogelijkheden van het project. Ook voor hen kan de kwaliteitsmeter helpen – als aanvulling op andere methoden – om zich een beeld te vormen van hun huidige situatie. Tevens is het zinvol om ook de oudere migranten als groep zichtbaar te maken als het gaat om het monitoren van de kwaliteit van leven in Nederland.

Twee sporen

Vanuit Mijinkwaliteitvanleven.nl is ruimte gegeven aan het NOOM om een eigen aanpak te volgen. Om participatie mogelijk te maken is aansluiting gezocht bij ontmoetings- en dagopvangprojecten op verschillende plaatsen in het land. Actieve vrijwilligers die daar activiteiten organiseren voor de ouderen en al een vertrouwensband met hen hebben krijgen een training om te werken met de online vragenlijst. Daarbij is enerzijds aandacht voor de technische aspecten (zoals privacy en anonimiteit, inloggen, aanmaken van unieke mailadressen voor ouderen zonder internet), anderzijds voor het belang van het gesprek dat de vrijwilliger met de oudere gaat voeren. Het gaat er niet om zoveel mogelijk vragenlijsten ingevuld te krijgen (kwantiteit), maar vooral ook om ouderen te sterken met een goed gesprek en hen daarin te helpen aan de hand van de vragen uit de vragenlijst hun situatie na te gaan en verschillende aspecten daarvan bespreekbaar te maken. Dat levert bovendien voor het dagopvang- of ontmoetingsproject waardevolle inzichten op in de problemen waar de ouderen mee te maken hebben en die niet altijd vanzelfsprekend aan de oppervlakte komen. Daarmee krijgen de vrijwilligers aanknopingspunten voor nieuwe initiatieven. Naast deze directe aanpak zorgt het NOOM ook voor brede communicatie over Mijinkwaliteitvanleven.nl naar de achterban.

In 2015 is een start gemaakt met de training van vrijwilligers. In de periode daarvoor is door een tiental migrantenouderen getest met het invullen van de vragenlijst. Dat gaf inzicht in de mogelijke knelpunten waar vrijwilligers mee te maken zouden kunnen krijgen. Dat is mede gebruikt als input voor de training.

Training vrijwilligsters bij Dagopvang 70+ Kaapverdiaanse ouderen in Rotterdam

In september 2015 zijn vrijwilligsters van de Dagopvang 70+ Kaapverdiaanse ouderen in Rotterdam opgeleid, met medewerking van de programmaleider van Mijinkwaliteitvanleven.nl. In december 2015 is een training gegeven voor vrijwilligers van drie regio's van Chun Pah, de Landelijke Federatie van Chinese Ouderenverenigingen en lidorganisatie van NOOM.

4.5. Mijn Leven In Kleur – in gesprek met oudere migranten over hun levensverhaal

In 2014 verscheen de publicatie 'Mijn Leven in Kleur', de 'cultuursensitieve vertaling' van 'Mijn Leven In Kaart'. Dit project was een initiatief van Reliëf, christelijke vereniging van zorgaanbieders, in samenwerking met het NOOM. 'Mijn Leven In Kleur' is een methode om op gestructureerde wijze met migrantenouderen in gesprek te gaan over hun levensverhaal. Dat kan in 1-op-1 gesprekken, maar ook in groepsgesprekken.

In mei 2015 is de bijbehorende instructiefilm gereed gekomen. Op de website van de uitgever Bohn Stafleu en Van Loon is bovendien verdiepende informatie beschikbaar gemaakt.

Om de methode 'Mijn leven In Kleur' breder onder de aandacht te brengen heeft het NOOM in 2015 diverse gesprekken gevoerd met lokale organisaties. Dat heeft ertoe geleid dat op 26 januari 2016 een training is gegeven aan vrijwilligsters en mantelzorgsters bij Dona Daria, Kenniscentrum emancipatie in Rotterdam.

Hoofdstuk 5

Beeldvorming en zichtbaarheid

Het NOOM heeft het werken aan een positievere beeldvorming over oudere migranten hoog in het vaandel staan. Eigenlijk speelt dat mee in alle activiteiten die we ondernemen. Op alle mogelijke manieren doen we ons best om te laten zien dat migrantenouders wel degelijk mee willen en kunnen doen in de Nederlandse samenleving. Het is belangrijk om de eigen kracht en kleur zichtbaar te maken. Bij een deel van de activiteiten staat de beeldvorming als uitdrukkelijk doel op de eerste plaats.

5.1. 50PlusBeurs

Al een reeks van jaren staat het NOOM op de 50PlusBeurs in de Jaarbeurs in Utrecht. Dit evenement biedt het NOOM gelegenheid om zich naar derden te presenteren en ook de achterban de gelegenheid te geven elkaar te ontmoeten.

Als gevolg van veranderingen, mede ingegeven door wijziging van de beschikbare hallen bij de beursorganisatie, was de profilering van NOOM in 2015 sterk beperkt. In voorgaande jaren kon het NOOM gebruikmaken van een eigen podium en een grote stand daarnaast. Dat bood een prachtige kans om de oudere migranten en het NOOM zichtbaar te maken, met inhoudelijke en vooral vele culturele optredens. In 2015 werd het NOOM samen met Omroep Max in de gelegenheid gesteld om een podiumprogramma te bieden. Omroep Max echter gaf op het laatste moment te kennen geen plaats te hebben voor de NOOM-optredens. Als gevolg van de veranderingen werd de NOOM-stand verplaatst naar een andere beursshal. Gelukkig hadden we nog steeds de beschikking over een aanzienlijke standruimte.

Dit jaar werd extra aandacht besteed aan diverse projecten, zoals 'Bekend maakt bemind', 'Seniorvriendelijk Ziekenhuis' en 'Weet wat u slikt'. Vrijwilligsters van Mijnkwaliteitsvanleven.nl boden bezoekers de gelegenheid om ter plaatse kennis te maken met het project en de vragenlijst en zich digitaal aan te melden voor deelname. Op een aantal dagen lukte het om zeker 35 nieuwe deelnemers te werven.

Dankzij de medewerking van de beursorganisatie konden ook dit jaar weer veel oudere migranten komen proeven van de sfeer van de 50PlusBeurs. Daardoor hebben zeker 3.000 migrantenouderen kunnen meegenieten van alles wat er te beleven viel.

5.2. Zichtbaarheid oudere migranten

Het NOOM rekent het uitdrukkelijk tot zijn taak om migrantenouderen zichtbaar te maken. Dat gebeurt in onze eigen projecten, maar heel vaak bereiken ons verzoeken of er ook ouderen die niet in Nederland geboren zijn bereid zijn om mee te werken aan een fotoproject, een film, een expositie of een interview voor een website.

Ook in 2015 heeft het NOOM zo de rol als bemiddelaar op zich genomen. Verschillende sleutelfiguren uit de NOOM-gelederen werkten mee aan het E-book 'Grootouders lezen voor – wereldverhalen in Amsterdam Zuid Oost' van Stichting Voorbeeldprojecten en ook aan het 'World Granny's kookboek' van de Stichting Worldgranny's.

Bijzonder was de medewerking van bestuurslid Emiliano Ruiz aan de totstandkoming van het boek 'Terugkijken; Verhalen over het leven' van Cecile Vossen, Sybren Kuiper en Ringel Goslinga. In dit boek verzamelde Cecile Vossen interviews met mensen die wisten dat ze

binnen afzienbare tijd zouden komen te overlijden. Het boek is gepresenteerd op 6 november 2015, in aanwezigheid van een aantal geïnterviewden, waaronder dhr. Ruiz.

In 2015 heeft coördinator Giovanni Massaro van Wereldjournalisten een reeks interviews met oudere migranten gehouden. De ouderen zijn gevonden via het netwerk van het NOOM. De interviews zijn opgenomen op de pagina 'Ouderen aan het woord' op de NOOM-website en geplaatst op de website van Wereldjournalisten in de serie 'Vijftig Plus'.

Bijlage 1

Visie van het NOOM

Van emancipatie naar participatie

De wensen en behoeften, problemen en dilemma's van ouderen die in Nederland geboren zijn en ouderen die tijdens hun leven naar Nederland zijn verhuisd komen voor het overgrote deel overeen. Alle ouderen willen graag oud worden in een omgeving die voor hen herkenbaar is en bij hen past. Wel zien we in de groeperingen van oudere migranten specifieke zaken die aandacht behoeven. Oudere migranten verkeren ten opzichte van hun leeftijdgenoten van Nederlandse herkomst op meerdere fronten in een achterstandspositie. Dat brengt mee dat extra inspanningen noodzakelijk zijn om deze kwetsbare groep ouderen te ondersteunen bij hun participatie in de Nederlandse samenleving. Als dat vraagt om activiteiten in eigen kring, dan is dat onderdeel van hun emancipatieproces. Vanuit deze veiligheid en herkenbaarheid kan werkelijke participatie groeien. Ons motto is: 'Samen waar het kan, apart waar dat (nog) nodig is'.

Bundeling van krachten

Binnen het NOOM zijn een groot aantal groepen oudere migranten vertegenwoordigd. Op hoofdlijnen komen hun belangen overeen. Tegelijk ervaren oudere migranten als individuen een grote betrokkenheid bij hun eigen etnische groep. Wij zijn ons er van bewust dat elke aangesloten organisatie autonoom is en gesteld op het bewaren van de eigen identiteit. Door erkenning van het belang van de eigen identiteit is het NOOM in staat verbinding tot stand te brengen en onderling culturele tegenstellingen te overwinnen. Dat proces vraagt aandacht en tijd. Ons accent ligt op wat de groepen bindt. Wederzijds respect en waardering voor ieders eigenheid, kracht en kwaliteiten. Ook hier geldt: 'Samen waar dat kan, apart waar dat (nog) nodig is'.

Tweezijdig proces

Ons ideaalbeeld is dat migrantenouderen als volwaardige burgers mee kunnen doen in de Nederlandse samenleving, een gelijkwaardige positie innemen en volledige kennis van en toegang hebben tot de voorzieningen. Helaas is dat ideaalbeeld nog ver weg. Zowel aan de kant van de oudere migranten als aan de kant van de Nederlandse samenleving is nog veel werk te verzetten. Het NOOM richt de blik vooruit door oudere migranten te betrekken bij de actuele maatschappelijke ontwikkelingen, gevoelige onderwerpen te bespreken en taboes te doorbreken, en elkaar aan te spreken op eigen inzet en verantwoordelijkheid. Maar de oudere migranten en hun organisaties hebben ondersteuning nodig om zich voldoende toe te rusten om deze taak te vervullen. De maatschappij moet ruimte geven voor de kracht en kwaliteit van alle burgers. Dit veranderingsproces is een tweezijdig proces.

De stem van de mensen zelf

Het NOOM wil een podium zijn van de oudere migranten zelf. Natuurlijk is het belangrijk dat er gesproken en geschreven wordt óver de positie van oudere migranten. Vanuit het NOOM laten de oudere migranten zélf hun stem horen en brengen zij zelf hun wensen en behoeften naar voren.

Samenwerking

Het NOOM is een kleine organisatie. Samenwerking is voor ons een sleutelwoord. Alleen samen met andere organisaties is het NOOM in staat om stappen te zetten op weg naar een betere positie van en participatie door oudere migranten. Het aangaan van bondgenootschappen en allianties vormt een essentieel onderdeel van het werk van het NOOM. Bij de keuze van samenwerkingspartners en -projecten zijn naast overwegingen van strategische aard zaken als respect, gelijkwaardigheid, motivatie en concreet geboden kansen leidend.

Bijlage 2

De samenstelling van het NOOM

In 2015 waren bij het NOOM acht landelijke organisaties van oudere migranten aangesloten.

Dit zijn:

Chun Pah	Landelijke Federatie van Chinese Ouderenverenigingen
Fos'ten	Stichting Surinaamse vrouwen 50+
Lize	Overlegpartner Rijksoverheid Zuid-Europese gemeenschappen
LSMO	Landelijke Stuurgroep Molukse Ouderen
MOBiN	Marokkaanse Ouderen Bond in Nederland
NEHOB	Nederlandse Hindoe Ouderen Bond
Ocan	Organisatie voor en door Caribische Nederlanders
TOF	Turkse Ouderen Federatie

Dat betekent dat het NOOM ouderen vertegenwoordigt uit de Bosnische, Caribische, Chinese, Griekse, Indische, Italiaanse, Kaapverdiaanse, Kroatische, Macedonische, Marokkaanse, Molukse, Montenegrijnse, Portugese, Servische, Sloveense, Spaanse, Surinaamse en Turkse gemeenschappen. In totaal gaat het hierbij om ruim 600.000 50-plussers, waarvan bijna de helft – ofwel 294.000 personen – in 2015 ouder was dan 65 jaar. De activiteiten van het NOOM staat overigens open voor alle migrantenouderen.

Bijlage 3

Bestuur van het NOOM

Samenstelling van het Algemeen bestuur van het NOOM in 2015

Dhr. B. Saadane	voorzitter
Dhr. S.K. Bađci	vicevoorzitter
Mw. Drs. C.L. Harrevelt	penningmeester
Dhr. B. Cuervo	secretaris*
Dhr. E. Ruiz	secretaris*
Dhr. Mr. Drs. T. Bissessur	lid
Dhr. C. Nikijuluw	lid
Mw. I. den Heijer-Bodeutsch	lid
George Wong Wing Chuen	lid

* Duo-lidmaatschap

Het NOOM-bestuur van links naar rechts: dhr. Bađci, dhr. Cuervo, mw. Harrevelt, dhr. Saadane, mw. Den Heijer-Bodeutsch, dhr. Bissessur en dhr. Nikijuluw

Het Algemeen Bestuur kwam in 2015 tien maal bij elkaar in de vorm van het NOOM-overleg. Daaraan namen ook de medewerkers van het NOOM-bureau deel. Indien nodig werd het NOOM-overleg versterkt met adviseurs of werden gasten uitgenodigd om over een specifiek onderwerp te spreken.

Het Dagelijks Bestuur, bestaande uit de voorzitter, vicevoorzitter, de eerste secretaris en de eerste penningmeester kwam in 2015 twaalf maal bijeen.

Bijlage 4

Het bureau

Ten behoeve van het coördineren en faciliteren van de NOOM-doelstellingen is een bureau ingericht. Daarbij is gekozen voor een flexibele organisatie.

Het NOOM heeft een flexplek bij de NVOG (Nederlandse Vereniging van Organisaties van Gepensioneerden) in het Piet van Dommelenhuis in Utrecht, waardoor de organisatie gebruik kan maken van korte lijnen naar vele andere spelers in het veld van cliëntvertegenwoordigers.

De financiële administratie is ondergebracht bij Jac's den Boer & Vink, bedrijfseconomisch adviesbureau voor non profit organisaties te Haastrecht.

De volgende personen vormden in 2015 het bureau:

Dhr. Freddy May	coördinator
Mw. Yvonne Heygele	projectontwikkelaar/adviseur

In 2015 zijn voorbereidingen getroffen voor het terugtreden van dhr. May als coördinator en de versterking van het NOOM-bureau met twee nieuwe parttime medewerkers vanaf 1 januari 2016: Mw. Lucía Lameiro García (coördinator) en Mw. Jeanny Vreeswijk-Manusiwa (plaatsvervangend coördinator).

Bijlage 5

Samenwerkingspartners in 2015 (in alfabetische volgorde)

Aandacht Voor Iedereen (AVI)	Media Afdeling
Aedes Actiz Kenniscentrum Wonen-Zorg	Moviera Aanpak Huiselijk Geweld
Agora	Ministerie van VWS, afdeling Maatschappelijke Ondersteuning / Landelijk Actieplan Ouderen in veilige handen
Alzheimer Nederland	MOVISIE
Ambassadeursnetwerk NPO	Netwerk KOZ/AMC
ANBO	Netwerk Palliatieve Zorg Haaglanden
Apothekers Vereniging Midden Nederland	NIVEL
AxionContinu, Utrecht	NOMB, Netwerk Oudere Migranten Brabant
Brede Alliantie Veilig Financieel Ouder Worden	NPCF (Nederlandse Patiënten en Consumenten Federatie)
CABO Amsterdam	NUZO
Careyn	NVOG (Nederlandse Vereniging van Organisaties van Gepensioneerden)
Catharsis Producties / 50+ Euro Song Festival	P-Team Haarlemmermeer
Coalitie Van Betekenis tot het Einde	Parkinson Vereniging
Comité van Toezicht EMFB, Europees Fonds Meest Behoeftigen	PCOB
COSBO-Stad-Utrecht	Per Saldo
Dona Daria, Kenniscentrum Emancipatie Rotterdam	PGO Support
El Islaah, Eindhoven	Pharos
Equilibrium Maastricht	Platform Allochtone Ouderen Den Haag (PAL)
ErasmusMC, afdeling Maatschappelijke Gezondheidszorg	Pluspunt, Rotterdam
GGD Gelderland Zuid	Profor, Amsterdam
Hart&Vaatgroep	Provinciaal Platform Mantelzorg Utrecht
Hogeschool Rotterdam, Instituut Gezondheidszorg	Raffy, Breda
Hogeschool Utrecht	Reliëf
Huis van de Wijk, Amsterdam	Riske de Vries, filmmaker en fotograaf
Humanitas, Rotterdam	Samenwerkingsverband van Marokkaanse Nederlanders (SMN)
Inspraakorgaan Turken in Nederland (IOT)	Stichting Voorbeeld
Instituut voor Verantwoord Medicijngebruik	Swon het seniorennetwerk, Nijmegen
Ieder(in)	Zorg Verandert
Jan Booij Advies	Unie KBO
Kerszenblat Events	Veilig Thuis organisaties in diverse regio's
KNB (Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie)	Vilans
KNMG (Artsenfederatie)	VNG, Vereniging Nederlandse Gemeenten

KNVG, Koepel van Nederlandse Verenigingen van Gepensioneerden	Wereldjournalisten
Kring Ouderen Zorg / AMC	Woonsaem
Landelijk Platform Bestrijding Ouderenmishandeling	World Granny
LIZE	Yucel methode
LOC Zeggenschap in Zorg	ZonMw
MediQuest	Zorgbelang Brabant
Mezzo	Zorgbelang Nederland
Mentorschap Nederland	50PlusBeurs
Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Directie Integratie en Samenleving	100, Uw Welzijns- en Zorg Netwerk, Nijmegen

Bijlage 6

Financiering in 2015

Het NOOM draait volledig op projectinkomsten, vergoedingen voor opdrachten en (beperkte) sponsoring.

In het verslagjaar zijn een aantal meerjarige samenwerkingsprojecten tot afronding gekomen. Het betrof 'Keurmerk Seniorvriendelijk ziekenhuis' in samenwerking met Unie KBO (coördinatie), PCOB en NVOG en 'Vaardig in zelfzorg', van De Hart&Vaatgroep en Alzheimer Nederland. Beide projecten zijn mogelijk gemaakt met subsidie van Fonds PGO. De activiteiten in het kader van de voorlichtingscampagne 'Ouderen in veilige handen' die het NOOM tussen oktober 2012 en juni 2015 heeft uitgevoerd samen met de andere seniorenorganisaties ANBO, Unie KBO en PCOB zijn gefinancierd uit een subsidiebijdrage van het Ministerie van VWS. Aanvullend ontving het NOOM van het Ministerie de opdracht voor een aantal activiteiten tussen november 2014 en november 2015 als extra impuls om de resultaten van de campagne tot dusver vast te houden en te verdiepen. Ook de participatie binnen de projecten 'Zorg Verandert' - waarvan Ieder(in) de penvoerder is - en 'Mijnkwaliteitvanleven.nl' (onder projectleiderschap van de NPCF) is mogelijk gemaakt door financiële bijdragen vanuit het Ministerie van VWS.

In het kader van het Nationaal Programma Ouderenzorg ontving het NOOM financiering voor participatie in en/of uitvoering van de regionale projecten 'Weet wat u slikt' en 'Onderwijsmodule Intercultureel Zorgcontact' (via NUZO) en 'Oudere migranten in beweging' (via Netwerk 100). Landelijk werd samengewerkt binnen het project 'Krachtig cliëntperspectief in het NPO', onder projectleiderschap van de PCOB. Eind 2016 zal dit worden afgerond.

Bijdragen van VSB Fonds, RCOAK en een fonds dat anoniem wenst te blijven maakten mogelijk dat gestart kon worden met het project 'Bekend maakt bemind' in samenwerking met de patiëntenverenigingen De Hart&Vaatgroep en de Parkinson Vereniging. Dit loopt door tot het einde van 2016.

Voor deelname aan focusgroepen, advieswerkzaamheden en het verzorgen van workshops en inleidingen verkrijgt het NOOM regelmatig vergoedingen.

De 50PlusBeurs gaf sponsoring door gratis kaarten ter beschikking te stellen voor de achterban van de lidorganisaties.

Bijlage 7

Publicaties en producten

Voor de volledigheid geven we hieronder een lijst van alle publicaties en producten van het NOOM tot en met juli 2016. Ook publicaties en producten uit samenwerkingsprojecten zijn opgenomen.

De publicaties zijn te downloaden op de website van het NOOM: **www.netwerknoom.nl**.
Dvd's en educatief filmmateriaal zijn te bestellen of te bekijken via internet. Zie hiervoor eveneens de website.

Financiën en inkomen

AOW en pensioenen

Powerpointpresentatie met de actuele stand van zaken per 1 januari 2016.

NOOM, januari 2016

Verslag Themadag Bezuinigingen – wat nu?

Verslag van een themadag over de gevolgen van de bezuinigingen voor de oudere migranten en hun organisaties. Met aandacht voor beïnvloeding lokaal beleid door bundeling van krachten; samenwerking met een zorgorganisatie; groepswonen; kansen binnen de Wmo.

NOOM, 25 oktober 2011

Verslag Themadag Financiën na je 65ste

Verslag van een themadag met aandacht voor de strijd rond het AOW-gat, de opbouw van de financiën na je 65ste, het lezen van pensioenberichten, erfrecht en uitvaartverzekeringen.

NOOM, 20 mei 2009

Vanuit het project Wonderen doen met weinig geld

Aanbevelingen voor gemeentelijk beleid

Brochure met achtergrondinformatie over de financiële positie van oudere (migranten)vrouwen en aanbevelingen voor gemeenten om deze te versterken.

FNV Vrouw en NOOM, februari 2014

Speerpuntenkaart

Selectie van de belangrijkste aanbevelingen ten aanzien van de verbetering van de financiële positie van oudere (migranten)vrouwen

FNV Vrouw en NOOM, februari 2014

Handleiding

Ideeën voor lokale groepen om in de eigen gemeente aan de slag te gaan om de positie van oudere (migranten)vrouwen te verbeteren en het gemeentelijk beleid te beïnvloeden.

FNV Vrouw en NOOM, februari 2014

Tipwijzer

Brochure met tips om rond te komen met een smalle beurs, verzameld door oudere vrouwen van verschillende achtergronden.

FNV Vrouw en NOOM, juni 2012

Vanuit het project Bruggenbouwers heb je nooit genoeg!

Brochure Bruggenbouwers heb je nooit genoeg!

Hierin stelt het NOOM een selectie van bruggenbouwers voor: oudere migranten die beschikken over een groot netwerk in de eigen gemeenschap en specifieke kwaliteiten. Zij hebben aangegeven dat ze zich in willen zetten om een brug te slaan tussen de ouderen in hun achterban en de Nederlandse samenleving.

NOOM, 2013

Vanuit het project 50+ Werkt

i.s.m. PCOB en Unie KBO

Werkagenda 'Arbeidsparticipatie van oudere migranten'

Aanbevelingen aan gemeenten en bedrijven om de arbeidsparticipatie van oudere migranten te verhogen, in combinatie met tips voor oudere migranten om hun arbeidsmarktpositie te versterken.

NOOM, januari 2014

Gezondheid

Verslag Themadag Gezondheid na je 65ste; ouderdom is geen ziekte!

Verslag van een themadag over de actuele visie op gezondheid met kernbegrippen als eigen verantwoordelijkheid en zelfregie. Met aandacht voor voorlichting over de zorgverzekering, valpreventie en het belang van bewegen, het gesprek met de huisarts en leven met een chronische ziekte.

NOOM, 12 maart 2011

Vanuit het project Meer dan vergeten

i.s.m. Unie KBO en Bureau Kleurrijk Advies

Uitgebreide folder met de resultaten van 'Meer dan vergeten', ervaringen van deelnemers en gespreksleiders, de verschillende projectonderdelen en nadere gegevens

2010

Dvd Meer dan vergeten met twee films waarin Turkse en Surinaamse families vertellen over hun zorgen en dilemma's in de zorg voor hun dementerende vader of moeder.

2009

Vanuit het project Gezond Ouder Worden en Blijven

i.s.m. Unie KBO, PCOB, NVOG en LOC

Brochure Slapen kun je leren

Tips voor een gezonde nachtrust, ook bij het ouder worden.

Brochure Beter Zien

Tips voor goed zicht en gezonde ogen, ook bij het ouder worden.

Brochure Meer Bewegen

Tips voor beter bewegen, ook bij het ouder worden.

Zorg en welzijn

Een 'goede' dood?

Column van Bouchaib Saadane, voorzitter NOOM, in 'Niet alles wat kan, hoeft – Handvatten voor de praktijk', syllabus bij afsluitend congres Stuurgroep Passende Zorg rond het levenseinde, februari 2016

Oudere migrant staat op afstand

Interview met Bouchaib Saadane (voorzitter) en Yvonne Heygele (projectontwikkelaar/adviseur) van NOOM, in WMO Magazine (voor professionals die te maken hebben met de Wmo, april 2015)

Passende zorg in de laatste levensfase

Interview met Bouchaib Saadane, voorzitter NOOM, in de aanloop naar de presentatie van de bevindingen van de Stuurgroep Passende Zorg rond het levenseinde op 5 februari 2015. Te zien via: <https://vimeo.com/album/3285602/video/121125055>

Verslagen studiebijeenkomsten Diversiteit voor patiënten- en migrantenorganisaties

- Diversiteit en pijnbeleving en pijnbestrijding (27 januari 2011)
- Diversiteit en dementie (26 mei 2011)
- Diversiteit en terminale zorg (27 oktober 2011)

Verbeteren van ondersteuning aan allochtone mantelzorgers

Onderzoeksverslag van Anne van Middelaar, stagiaire van NOOM, met goede voorbeelden en aandachtspunten voor gemeenten, welzijns- en zorginstellingen en de organisaties van oudere migranten
NOOM, oktober 2010

In Dialoog

Verslag van de conferentie In Dialoog, georganiseerd door Actiz in samenwerking met CSO en NOOM over de gevolgen van de pakketmaatregelen AWBZ voor dagverzorgingsprojecten en goede voorbeelden van alternatieve financiering, met speciale aandacht voor de oudere migranten.
NOOM, 15 april 2010

Samen uit, samen thuis

Verslag van een onderzoek naar de gevolgen van de pakketmaatregelen AWBZ voor oudere migranten die gebruikmaken van dagactiviteiten.
CSO en NOOM, in het kader van de Cliëntmonitor Langdurige Zorg, januari 2010

Vanuit het project Ouderen in veilige handen

Educatief filmmateriaal 'Van signaleren naar bespreken'

Te gebruiken in trainingen van vrijwilligers voor het voeren van gesprekken met ouderen en/of mantelzorgers bij een niet-pluisgevoel.

I.s.m. GGD Gelderland Zuid, Moviera Aanpak Huiselijk geweld, de Media Afdeling en Riske de Vries (filmmaker), november 2015

Handleiding 'Van signaleren naar bespreken'

Handleiding voor het gebruik van bovengenoemd filmmateriaal.
November 2015

Verslag themadag Ouderen in veilige handen, 22 november 2013

Verslag van de themadag, met aandacht voor het voorkomen en bestrijden van financieel misbruik; signaleren... en dan; en ondersteuning voor mantelzorgers.
NOOM, 2013

Vanuit het project Is alles besproken?

Folder Is alles besproken?

Vragenlijst, bedoeld als hulpmiddel waarmee ouderen kunnen nadenken over hun situatie nu en in de toekomst.

Ontwikkeld door NUZO (Netwerk Utrecht Zorg Ouderen), en door NOOM doorontwikkeld voor gebruik bij oudere migranten, januari 2015

Handleiding Is alles besproken?

Handreiking voor het houden van gespreksbijeenkomsten met oudere migranten om hen te stimuleren na te denken voor hun situatie nu en in de toekomst en daarover in gesprek te gaan met elkaar en anderen.

Ontwikkeld in het kader van een implementatietraject, in opdracht van NUZO, januari 2015

Vanuit het project Oud en wijs genoeg?!

i.s.m. Dona Daria

Methodiekb beschrijving Oud en wijs genoeg?!

Uitgangspunten, projectopzet en –onderdelen, samen met bouwstenen voor vervolg om oudere migrantenvrouwen op weg te helpen bij het maken van eigen keuzes ten aanzien van hun oude dag.

NOOM/Dona Daria, juli 2013

Artikel Oud en wijs genoeg?!, Oudere migrantenvrouwen op zoek naar een eigen toekomst
In Zorg en Welzijn, juni 2013

Nationaal Programma Ouderenzorg

Factsheet Cliëntparticipatie van oudere migranten

Uitgave in het kader van 'Krachtig cliëntperspectief binnen het NPO' met 'tips en trics' om oudere migranten te betrekken en mee te laten praten over wensen en behoeften.

CSO, 2012

Handboek participatie van ouderen in zorg- en welzijnsprojecten

In het kader van 'Krachtig cliëntperspectief binnen het NPO' is een handboek samengesteld om ouderen te ondersteunen bij het meepraten over gezondheids- en welzijnsinitiatieven
CSO, 2010

Bagaimana – Hoe gaat het?

Een verkenning van kwetsbaarheid bij oudere migranten

NOOM, november 2009

Terugkijken op het leven

Mijn Leven in Kleur

i.s.m. Reliëf

Educatief materiaal

Uitgave van Bohn, Stafleu en Van Lochem: 'Met oudere migranten in gesprek over hun levensverhaal, Mijn leven in kleur', door Paulien Matze, Wout Huizing en Yvonne Heygele, oktober 2014

Praktisch hulpmiddel om levensverhalen van oudere migranten uit alle windstreken te beluisteren of op te tekenen.

Instructiefilm

Film om de methode 'Mijn Leven In Kleur' te introduceren bij vrijwilligers, professionals en ouderen. Deze is te downloaden via: <https://vimeo.com/127149080>
mei 2015.

Verdiepende informatie ten behoeve van optimaal gebruik

Op de website van de uitgever Bohn Stafleu en Van Loon is bovendien verdiepende informatie beschikbaar gemaakt: <http://www.bsl.nl/levensverhalen-levensboeken/>
mei 2015.

Verslag projectendag Terugkijken en herinneren – wat betekent de migratie voor ons?

Verslag van een dag gewijd aan goede voorbeelden hoe organisaties van oudere migranten ondersteuning kunnen bieden in zingeving en de balans opmaken.

NOOM, 23 november 2011

Actief zijn

Beweeg je Brein!

Introductiefilm over de methodiek van cognitieve stimulatie en bewegen, ontwikkeld door Laura Kerszenblat en in samenwerking met het NOOM toegankelijk gemaakt voor vrijwilligers die werken met oudere migranten, februari 2012.

Actief Oud

Dvd waarin actieve vrijwilligers en ouderen spreken over eenzaamheid en manieren om actief te zijn.

Stichting Voorbeeld, m.m.v. NOOM, november 2011

Diversiteit op leeftijd - Agenda voor de toekomst

Brochure over het NOOM en belangrijke aandachtspunten ten aanzien van oudere migranten.

NOOM, april 2009

Kleurrijke Rijkdom

Inspiratieboekje behorend bij het gelijknamige project. Methodiekbeschrijving van een project waarbij ouderen van verschillende achtergronden worden geactiveerd kennis met elkaar te maken en zich actief in te zetten voor de buurt.

NOOM, maart 2009

Vanuit het project Betrokken bij Buurtbeleid

i.s.m. PCOB, Unie KBO, LOC Zeggenschap in Zorg, NOOM en NVOG

Ouderen voor ouderen

Folder over Betrokken bij Buurtbeleid: lokale kracht van ouderen

Voorjaar 2013

Speerpuntenkaartje Seniorvriendelijk gemeentelijk beleid

Samengesteld ten behoeve van beleidsbeïnvloeding op lokaal niveau, met name de gemeenteraadsverkiezingen 2014,

Voorjaar 2013

Ouderen voor ouderen

Dvd waarin actieve ouderen vertellen waarom en hoe zij zich inzetten voor andere ouderen.

Juni 2012

Kwetsbare ouderen: van onzichtbaar tot onmisbaar

Handreiking, waarin de volgende vragen centraal staan: Wie zijn het, die kwetsbare ouderen? Waar kunnen we ze vinden? Hoe vormen we ons een beeld van hun wensen? De handreiking is gemaakt voor kaderleden en actieve vrijwilligers om hen op weg te helpen met belangenbehartiging en/of de ontwikkeling van concrete projecten ten behoeve van kwetsbare ouderen.

Van knelpunt naar keerpunt

Handreiking met tips en adviezen voor succesvolle beïnvloeding van gemeentelijk Wmo-beleid rondom verandering in de AWBZ.

Signalen? Signaleren!

Handreiking over het belang van signaleren vanuit een ouderenorganisatie: Wat zijn relevante signalen? Hoe signaleer je? En wat doe je met deze signalen? Hoe gebruik je signalen om het lokaal beleid te beïnvloeden?

Methodiekbeschrijvingen en materialen, ontwikkeld t.b.v. diverse pilotactiviteiten:

- Vele kralen maken een ketting - Training vrijwilligersnetwerk.
- Multiculturele ouderenbeurs.
- Senioren ontmoeten elkaar.
- Wereld Alzheimer dag voor oudere migranten.

NOOM, 2011

Uitwisselingsbijeenkomst over ontmoetings- en dagopvangprojecten

Verslag van een bijeenkomst voor vrijwilligers van ontmoetings- en dagopvangprojecten
NOOM, 24 november 2010.

Uitwisselingsbijeenkomst over samenwerkingsverbanden van oudere migranten

Verslag van een bijeenkomst voor lokale en regionale organisaties van en voor oudere migranten

NOOM, 14 december 2010

Belangenbehartiging op lokaal niveau

Verslag Grijs worden we allemaal!

Verslag van een werkconferentie over oudere migranten in Waalwijk. Met aandacht voor Groepswonen, Eenzaamheid en psychische klachten, voorlichting en mantelzorg-ondersteuning, ontmoeting en kennismaking met de zorg.

NOOM, 24 november 2011

Wmo en oudere migranten, blik op een 'kwetsbare' en 'moeilijke' doelgroep

Rapportage van een inventarisatie van de ervaringen van oudere migranten met de Wmo NOOM, in samenwerking met de Samenwerkingsverbanden van het LOM (Landelijk Overleg Minderheden), Zorgbelang Nederland en MOVISIE, december 2008

Verslag Themadag Zorg na je 65ste

Verslag van een themadag over de actuele ontwikkelingen in de zorg voor oudere migranten NOOM, 7 april 2010.

Diverse thema's

Oudere migranten in gesprek met zorgverzekeraars

Verslag van een werkconferentie in samenwerking met Pharos en met medewerking van Agis. NOOM/Pharos, 27 november 2010

Verslag Projectencarrousel 2010

Verslag van de jaarlijkse dag waarop de lidorganisaties van het NOOM hun projecten presenteren. NOOM, 4 november 2010

Bijlage 8

Lijst van gebruikte afkortingen

AIO	Aanvullende Inkomensvoorziening Ouderen
AMC	Amsterdam Medisch Centrum
ANBO	Algemene Nederlandse Bond van Ouderen
AOW	Algemene Ouderdomswet
AVI	Aandacht Voor Iedereen, programma ten behoeve van Wmo-raden, belangenbehartigers en gemeenten
AWBZ	Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CCD	Cross Culturele Dementie screening test
CSO	Centrale Samenwerkende Ouderenorganisaties
EMFB	Europees Fonds Meest Behoeftigen
FNV	Federatie Nederlandse Vakbeweging
IOC	Inspraak Orgaan Chinezen
IOT	Inspraak Orgaan Turken in Nederland
KNB	Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie
KNMG	Koninklijke Nederlandse Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst (Federatie van beroepsverenigingen van artsen)
KNVG	Koepel van Nederlandse Verenigingen van Gepensioneerden
Lize	Kennis- en informatiecentrum Europese migranten
LSMO	Landelijke Stuurgroep Molukse Ouderen
Ministerie van SZW	Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
Ministerie van VWS	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
MOBIN	Marokkaanse Ouderen Bond in Nederland
NEHOB	Nederlandse Hindoe Ouderen Bond
NIBUD	Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting
NOOM	Netwerk van Organisaties van Oudere Migranten
NPCF	Nederlandse Patiënten Consumenten Federatie, tegenwoordig Nederlandse Patiëntenfederatie geheten
NPO	Nationaal Programma Ouderenzorg
NVOG	Nederlandse Vereniging van Organisaties van Gepensioneerden
NUZO	Netwerk Utrecht Zorg Ouderen
Ocan	Organisatie voor en door Caribische Nederlanders
PCOB	Protestants Christelijke Ouderen Bond
RCOAK	Roomsche Catholiek Oude Armen Kantoor (Amsterdams vermogensfonds)
SMN	Samenwerkingsverband Marokkaanse Nederlanders
SVB	Sociale Verzekeringsbank
TOF	Turkse Ouderen Federatie
Unie KBO	Unie van Katholieke Bonden van Ouderen
VNG	Vereniging Nederlandse Gemeenten
Wmo	Wet maatschappelijke ondersteuning

Colofon

Dit jaarverslag is een uitgave van het NOOM
Netwerk van Organisaties van Oudere Migranten

Bezoekadres:
Piet van Dommelenhuis
4e etage
Churchillaan 11
3527 GV Utrecht

Postadres:
Postbus 2069
3500 GB Utrecht

E: lameiro@netwerknoom.nl; vreeswijkmanusiwa@netwerknoom.nl
W: www.netwerknoom.nl

Tekst: Yvonne Heygele, Freddy May, Lucía Lameiro García

Foto's: Lokale organisaties van oudere migranten, Mijinkwaliteitvanleven.nl, Goedele Monnens, NOOM-archief, Tom Pilzecker, Hans Schellekens, Riske de Vries, UnieKBO

Utrecht,
Augustus 2016

Netwerk van Organisaties van Oudere Migranten (NOOM)

Bezoekadres:

Piet van Dommelenhuis
4e etage
Churchillaan 11
3527 GV Utrecht

Postadres:

Postbus 2069
3500 GB Utrecht

Website:

www.netwerknoom.nl